

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ
FILOZOFICKÁ FAULTA
Ústav evropské etnologie

Diplomová práce
(obor etnologie)

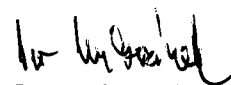
**Kámen a kamenictví v Zašové na
Valašsku**

Vypracoval: Ivo Mrkvánek

Brno 2005

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně za vedení ~~doc.~~ PhDr. Miroslava Války, Ph.D. a uvedl v ní veškerou literaturu, prameny a ostatní zdroje, které jsem použil při zpracování této práce.

V Brně dne 30. 6. 2005

Ivo Mrkvánek

Upřímně děkuji vedoucímu práce PhDr. Miroslavu Válkovi Ph.D. za odborné vedení a vstřícnost, se kterou přistupoval ke konzultacím.

Obsah

1 Úvod	6
2 Dějiny obce Zašová – uvedení do problematiky	8
2.1 Obec Zašová	8
3 Geologie kamene a její charakteristika	11
3.1 Druhy a charakteristika hornin	11
3.1.1 Typy hornin	12
3.1.2 Pískovec	12
3.1.3 Žula	12
3.2 Geologická specifikace kamene	13
3.3 Geologická stavba České republiky	14
3.4 Hlavní geologické těžební oblasti	14
3.4.1 Pískovec, arkóza a slepenec	14
3.4.2 Žula a příbuzné hlubinné vyvřeliny	15
3.4.3 Břidlice	16
3.4.4 Mramor usazený i přeměněný	16
3.4.5 Čedič	16
3.5 Geologicko-morfologické vlastnosti kamene v Zašové a formy zvětrávání	17
3.6 Geologický přehled a vymezení zkoumané oblasti	18
3.7 Geomorfologické zvláštnosti a vývoj Pohoře	20
4 Kamenolomy a kamenická tradice	22
4.1 Rozdělení kameníků	22
4.2 Motivace volby povolání a vyučení v oboru	23
4.2.1 Cechy	24
4.2.2 Vyučení v oboru	25
4.3 Technické zázemí a hygienické podmínky lomu	26
4.4 Kamenické nástroje v lomech	27
4.5 Způsoby opracování kamene	27
4.6 Způsob těžby a dolování kamene	28
4.7 Pracovní doba a dělba práce	28
4.8 Platy kameníků	29
5 Kamenné kulturní památky v Zašové	31
5.1 Poutní kostelík Panny Marie	31
5.1.1 Barokní socha sv. Jana Nepomuckého	32
5.1.2 Kamenný kříž	32
5.2 Sakrální a světské objekty v okolí Zašové	33
5.2.1 Sakrální kamenné objekty	33
5.2.2 Světské kamenné objekty	34
6 Metodika	36
6.1 Výzkumná otázka	36
6.2 Strategie výzkumu	36

6.2.1 Kvalitativní přístup	36
6.3 Operacionalizace	37
6.4 Nástroje a techniky výzkumu	38
7 Empirická část	39
7.1 Sčítací operativ Zašová k 31. 12. 1900	39
7.2 Sčítací operativ Zašová k 31. 12. 1910	49
7.3 Živnostenský registr z let 1869 – 1927	63
7.3.1 Politický okres Valašské Meziříčí	63
a) Veselá – souborné a rukodělné činnosti (v části A)	64
b) Zašová – ostatní koncesované živnosti (v části B)	64
c) Střítež	64
7.3.2 Politický okres Rožnov pod Radhoštěm	64
a) Vidče – souborné a rukodělné živnosti (v části A)	65
b) Zubří	65
c) Rožnov pod Radhoštěm	65
7.4 Živnostenský registr z let 1928 – 19..	65
7.4.1 Politický okres Valašské Meziříčí	65
a) Zašová – jiné koncesované živnosti (v části D)	66
8 Vyhodnocení	67
8.1 Polostrukturované rozhovory	67
8.2 Analýza dokumentů	68
9 Diskuze	77
10 Závěr	80
11 Seznam literatury	82
11.1 Prameny	84
12 Rejstřík	85
12.1 Jmenný rejstřík	85
12.2 Věcný rejstřík	86
13 Přílohy	88

1 Úvod

„Kámen v mineralogii je každý pevný a tvrdý nerost, neroztavitelný a nehořící, který se ani ve vodě, ani v oleji nerozpouští, aniž jako kovy pod kladivem protahuje“.

Riegrův slovník naučný (1865).

V bakalářské práci bych chtěl přiblížit problematiku kamene a kamenické tradice v obci Zašová na Valašsku. Tato oblast je známá touto významnou lokalitou v oblasti těžby kamene hlavně v době konce 19. a po celou první polovinu 20. století.

Cílem práce je zmapovat vývoj kamenické tradice v obci Zašová, jednotlivé aspekty života kameníků i kamenické činnosti samotné. Výzkumná otázka práce z ní: „Jaká je kamenická tradice v obci Zašová“.

Začátek práce je věnován dějinám obce Zašová, seznamuji se základní problematikou této výzkumné lokality, zařazením obce do politického a soudního okresu. Podávám základní informace o kamenolomech a kamenické tradici v obci.

Další kapitola teoretické části poskytuje nástin geologie kamene a její charakteristiku s detailním popisem geologicko - morfologické oblasti výzkumu.

Ve stěžejní kapitole teoretické části práce se zaměřuji na kamenolomy a kamenickou tradici. Uvádím zde stručný přehled o kamenické činnosti a rozdělení kameníků do dvou skupin. Nastihuji jejich motivaci pro volbu tohoto povolání, formy vyučení v oboru. Zaměřuji se na činnost kameníků v lomech, sleduji jejich technické zázemí i hygienické podmínky v lomech. Popisuji jejich nástroje a užití a způsoby opracovávání kamene a jeho dolování. Zabývám se také délkou pracovní doby, délkou práce, finančními a sociálními podmínkami kameníků žijících na vesnici.

V poslední části se zaměřuji na kamenné kulturní památky v Zašové. V hlavní části se zmiňuji o sakrálních, poté o světských kamenných památkách.

Na teoretickou část logicky navazuje oddíl metodiky. V teoretické části uvádím do problematiky kamenictví, v metodice navrhuji přesný postup jak lze tuto oblast zkoumat. Metodika se zaměřuje na konkrétní kroky provedení výzkumu. Cílem je zmapovat tradici v obci, zvolil jsem tedy deskriptivní design výzkumu. Informace budu získávat dvěma kvalitativními metodami - analýzou dokumentů a polostrukturovaným

rozhovorem.

Následuje empirická část výzkumu - kapitola vyhodnocení výsledků. Uvádím údaje z rozhovorů, ze sčítacích operativů a živnostenských registrů. Na vyhodnocení výsledků navazuje diskuze výsledků, ve které se snažím o uvedení výsledků do širších souvislostí.

V závěru je shrnuto téma práce a cíl, a také se zde zmiňuji o poznatcích, k jakým jsem ve výzkumu dospěl.

Poslední část tvoří přílohy, ve kterých jsou uvedeny záznamové archy a fotodokumentace.

2 Dějiny obce Zašová – uvedení do problematiky

V této kapitole uvádím základní informace o obci Zašová, její zařazení do politického a soudního okresu. Dále se věnuji uvedení do problematiky zašovských kamenolomů a místní kamenické tradice.

2.1 Obec Zašová

Obec Zašová byla v minulosti známa díky kamenické činnosti. Zašová se nachází v blízkosti řeky Bečvy, která částí obce protéká. Leží po obou březích malé říčky Zašovky, která protéká celou obcí a mezi městy Valašské Meziříčí a Rožnovem pod Radhoštěm. Dříve podle politického okresu spadala do sféry a pod správu Valašského Meziříčí. Tento politický okres byl od roku 1948 tvořen soudními okresy Valašské Meziříčí (zde patřila Zašová) a Rožnov pod Radhoštěm. Tato správa vznikla již v roce 1849, kdy Valašské Meziříčí připadalo k Olomouckému kraji, a poté se stalo sídlem okresního hejtmantství, tvořeného jak Rožnovem, tak i Vsetínem. Tato správa vytvořila v letech 1855 až 1866 sídla tzv. smíšených okresních úřadů. K tomuto obvodu hejtmantství patřilo 71 obcí, z toho Rožnov měl 14, Valašské Meziříčí mělo 35 a Vsetín měl 22 obcí. V roce 1868 bylo okresní hejtmantství ve Valašském Meziříčí obnoveno a k jeho obvodu příslušelo 72 obcí. Rožnov měl 14 obcí, Valašské Meziříčí 36 a Vsetín měl 22 obcí. Tento stav zůstal beze změn až do počátku 20. století, kdy došlo opět k různým menším změnám v politickém i soudním okresu, které jsou již pro tento přehled nepodstatné. Až po roce 1948 vlivem změn politického systému v tehdejším Československu byl celý tento stav zrušen a došlo k dlouhodobějším změnám

Zašová, popř. německy Zaszau, Saschau, patřila, jak jsem se již výše zmínil, k politickému a soudnímu okresu Valašské Meziříčí. Tato velká obec byla pouze českou obcí, která v roce 1854 při sčítání lidu uváděla 1336 obyvatel. Vyznání na počátku 20. století bylo většinou katolické, avšak také evangelické a židovské. Šlo především o zemědělskou obec s převahou lesů v rozsáhlém katastru, a také s malým místním

průmyslem. Důležitým mezníkem pro Zašovou dále bylo zrušení panského dvora roku 1852¹, po jeho zrušení si místní obyvatelé pronajali jeho polnosti. V Zašové byla mimo jiné známa i výroba keramiky, několik mlýnů s pilou, plátenictví, pletení, háčkování, vyšívání a vázání koberců, nebo také pletení sedadel na nábytek pro továrny nebo malování talířů.

Pro výzkum je důležitým zjištěním založení a přítomnost původně tří a později po vytěžení jednoho z nich pouze dvou kamenolomů. První z nich byl (zjištěno z rozhovoru s místním kronikářem a ze studia pramenů v Zašové) **Obecní lom**² blízko lokality, kterou místní obyvatelstvo nazývá Stračka (o této lokalitě se zmíním více v kapitole 4.2.1 Sakrální kamenné objekty). Nutno dodat, že v této lokalitě v blízkosti Obecního lomu byl již dříve **Krhovjákův lom** (v současnosti již není možné zjistit přesnou lokalitu kamenolomu), který byl rychle vytěžen. Byla zde patrná snaha ze strany Aloise Krhovjaka o podání žádosti k otevření nového lomu, který se později nazýval Obecní lom. Žádosti v roce 1939 místní úřad nevyhověl. Tato žádost o pronájem obecního pozemku s dobrými podmínkami pro těžbu kamene, a to na jižním úpatí Pohoře, byla i přes veškerou snahu definitivně zamítnuta před začátkem druhé světové války. Z archivní korespondence mezi obcí a Aloisem Krhovjakiem vyplývá, že za tímto zamítnutím stojí i nekalý konkurenční boj mezi kameníky Aloisem Krhovjakiem a Františkem Kerlem. V žádostech o povolení k pronájmu si totiž Alois Krhovják stěžuje obecnímu úřadu na některé „praktiky a kroky“ svého konkurenta. Avšak podle dostupných pramenů si Alois Krhovják v roce 1945 otvírá již svůj druhý lom, ale to už v jiné lokalitě blízko Rožnova pod Radhoštěm v obci Tylovice, kam odchází i s několika svými kameníky. Druhý lom, tzv. **Kerlův lom**³, byl větší než obecní lom a nacházel se v lokalitě zvané Černý kopec. V polovině 19. století a na počátku 20. století se majitelem tohoto lomu stal Karel Kerle⁴ a později v této tradici pokračuje jeho syn František. Oba také měli tento kamenolom dlouhou dobu v pronájmu. Dle Hosáka (1980) byly oba lomy (jak Kerlův tak i Krhovjákův) úředně, resp. oficiálně potvrzeny již v roce 1911. V jednom z lomů se pravděpodobně těžilo dřívě, ale to již není možné přesně zjistit v kterém. Domluvil (1908) uvádí, že okolo roku 1908 pracovalo v obou obecních lomech na pískovec cca 30 dělníků. Materiál se používal nejen na stavby a koryta, ale i na somice do plotů apod. Později se kamenný materiál používal i na

¹ Viz Domluvil, Eduard : Vlastivěda Moravská. Valašsko – Meziříčský okres. Brno 1914.

² Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 1 - Obecní lom.

³ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 2 - Kerlův lom.

⁴ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 3 - Karel Kerle.

kamenné náhrobky, sochy či sošky. Pochopitelně s tím byl spojený kamenoprůmysl, který je v literatuře nejčastěji datován mezi lety 1922 – 1948.

3 Geologie kamene a její charakteristika

V první části kapitoly se zaměřím obecně na druhy a charakteristiky hornin a jejich typy. V další části bych chtěl upozornit na specifikaci kamene z geologického hlediska, a také bych chtěl uvést hlavní geologické těžební oblasti České republiky.

V druhé části se zaměřuji na charakteristický popis zkoumané oblasti a geologické struktury kamene v Zašové. Dále sleduji význam a zvláštnosti Pohoře a důležitost jeho vývoje do budoucna.

3.1 Druhy a charakteristika hornin

Od nepaměti je známa jistá závislost materiální kultury obyvatelstva - a to hlavně venkova - na místních surovinových zdrojích. Jedním z těchto surovinových zdrojů je kámen, což dokládá vývoj a rozšíření kamenných staveb na našem území. Kromě stavitelství se týkala také kamenické výroby, kamenosochařství a jeho produkce.

Konkrétní využití jednotlivých druhů hornin se řídilo: výskytem v lokalitě, kvalitou suroviny, její těžitelností, opracovatelností a řadou dalších faktorů. Významnou úlohu zde hrálo i vlastnictví těžebních pozemků. V minulosti bylo dovážení kamene do tradiční těžební oblasti z jiné lokality pouhou výjimkou. Kámen se tak dovážel zpravidla do oblastí s málo zpevněnými usazeninami nebo s horninou, která byla nevhodná pro kamenictví či sochařství. Pokud však do oblastí s nevhodnou horninou nebyl kámen dovážen, byl nahrazován jinými materiály. Např. v oblastech, kde je převážně jílové podloží a nedostatek kvalitního kamene, je „náhradním“ stavebním materiálem pálená nebo sušená cihla. Tento jev lze pozorovat i v současnosti. V lesnatých oblastech se jako „náhradní“ materiál užívá dřevo, přestože zde bývají rozsáhlé zásoby žuly. Ta sice patří mezi velmi trvanlivé a odolné surovinové materiály, ale velmi obtížně se dobývá a zejména opracovává. Tento fakt dokládají kamenicky opracované železné či litinové kříže zapuštěné do žulových podstavců, které se nacházejí na řadě venkovských návsi a podél silnic, resp. polních cest. Téměř zde chybí sochy a různá sousoší světců, která jsou naopak hojná tam, kde se spíše těžil kvalitní pískovec. Ten je totiž znám svou snadnou dobytelností i opracovatelností.

3.1.1 Typy hornin

Zásadní je tedy znalost regionu, tedy jaký druh kamene se těžil. *Pískovec* a *žula* jsou dvě nejrozšířenější geologické horniny, a tudíž jsou nejčastěji využívané ve venkovském stavitelství a sochařství. Je známo, že mají rozdílné technické vlastnosti i odlišný charakter těžby a opracování tohoto kamene. Ve zkoumaném regionu, především v Zašové, se jednalo o těžbu a zpracování *měkkého pískovce* a jemu příbuzné horniny, např. *arkóзовé pískovce* a *arkózy*. Je zřejmé, že díky geografii i geologii daného regionu, se v této oblasti nacházely zejména pískovcové lomy. Z geologického hlediska není region vhodný pro výskyt žuly, proto se s ní zde nesetkáváme. Jak jsem již uvedl výše, žula je těžko opracovatelný materiál, takže je zapotřebí použít těžší nástroje, resp. silnější údery do kamene, než s jakými se setkáváme u pískovce.

3.1.2 Pískovec

Pískovec dovoluje více členité tvarování povrchu kamene a podrobné propracovávání detailů, které není natolik náročné jako u žuly. Pískovec byl v kamenictví i sochařství konce 18. století i v průběhu celého 19. století velmi oblíbeným materiálem zejména pro snadnou opracovatelnost. Tento fakt také úzce souvisí s barokní tradicí, která vyžadovala zdobné motivy.

3.1.3 Žula

Žula se používala především k větším a monumentálnějším objektům s rozměrnými detaily. Obvykle se jednalo o větší sochy, popř. piety či různé druhy žulových sloupů. Ty byly tesány v různých regionech, což pochopitelně záviselo na kvalitě kamene, a v neposlední řadě na kameníkovi - míře jeho výtvarného nadání, manuální dovednosti a způsobu tvarování kamene.

Mezi žulovými objekty lze vyzorovat rozdíly v detailnosti opracování (např. i u soch menších rozměrů). Důvodem je různá míra opracovatelnosti jednotlivých druhů žuly – slezská žula se snáze opracovává než žula sedlčanská nebo železnobrodská.

Ani samotný pískovec však netvoří stejnorodou skupinu. Nej kvalitnější pískovcový materiál pochází z povodí Labe až po Českosaské Švýcarsko k okrajům Krkonoš⁵. Na rozdíl od hrubozrnných křemičitých pískovců, jako jsou božanovský či žehrovický pískovec, umožňuje velmi jemné a ostré detaily, které lze nalézt na pískovcových podstavcích apod.

---

⁵ Srov. Hanzl, Zdeněk a kol.: Kámen v rukodělné výrobě Českého venkova. Praha 2003.

Tyto rozdílné technické vlastnosti pískovce a žuly, patrné na sochařském opracování, se obdobně u nás projeví u architektonických článků i u kamenických výrobků užívaných na vesnicích v domácnostech i hospodářstvích, a to hlavně v 19. století a na počátku 20. století.

Z kamene, použitého na kamenické, resp. sochařské či stavební práce, lze obvykle snadno usuzovat na geologické podloží lokality, z níž byl kámen vytěžen. Znalost technických vlastností horniny tedy dovoluje přibližně stanovit rozsah, a také způsob jejího využití.

Nářečí a pojmenování hornin se promítá do pojmenování dle regionů a lokalit, a to na základě obliby nebo výskytu konkrétní horniny. Např. na Moravě a ve Slezsku se místo spisovného českého názvu břidlice užívá spíše výraz „šifr“ z německého *der Schiefer*, oblastně se vyskytují i další názvy jako břidla, křidlice, křidla, bramor, šibr, kámen aj. Použití slova „kámen“ jako synonyma k označení horniny je běžné a často bývá doplněno adjektivem jako je bílý kámen pro křemen, vápenec apod. Různé názvy obvykle charakterizují vlastnost nebo nápadný rys dané horniny. Hanzl (2003) říká, že tyto názvy byly většinou inspirovány nerostným složením horniny. Např. křemeňák – označuje tvrdou masivní žulu; další názvy železnák, makovec, vodák – pískovcový kámen z Hořic známý svou izolovaností a vodou omlutých balvanů. U surovin ze známých těžebních lokalit je tak někdy tato specifikace horniny často v rozporu s oficiální, tzv. petrografickou klasifikací.

3.2 Geologická specifikace kamene

Geologická specifikace kamene je všeobecně známá i mezi kameníky. Podle ní se horniny z hlediska původu dělí na:

- a) **vyvřelé** – zde patří žula, trachyt, granodiorit, porfyr, syenit, diorit, gabro a čedič,
- b) **usazené** – zde patří slepenec, pískovec, opuka, arkóza, vápenec, ale také písek, hlína nebo jíl,
- c) **přeměněné** – zde můžeme najít fylit, svor, rula, hadec, krupník, mramor.

Většina těchto kamenů se uplatňuje v různém rozsahu především jako stavební materiál vesnických obydlí a nejinak tomu je i v naší zkoumané lokalitě. Kamenicky a sochařsky však byly opracovávány jen některé z nich.

3.3 Geologická stavba České republiky

V této kapitole uvedu hlavní surovinové zdroje kamene, které jsou přehledně zaznamenány na geologické mapě České republiky⁶. Hanzl (2003) dodává, že mapa neumožňuje zobrazit výskyt některých lokálně důležitých zdrojů, avšak naopak jiné důležité horniny jsou zde naopak shrnuty do souvislé plochy. Na mapě je zachycena většina hornin využívaných v minulosti i v současnosti. Nejčastější výskyt je v české materiální kultuře venkova.

3.4 Hlavní geologické těžební oblasti

V této kapitole uvedu rozdělení hornin na jednotlivé druhy a nejčastější místa výskytu podle Hanzla (2003).

3.4.1 Pískovec, arkóza a slepenec

Hlavní oblasti těžby a využití pískovců⁷, arkóz a slepenců lze rozdělit podle geologického stáří takto :

- a) **křídové pískovce** – nacházejí se v oblasti Hořice, v Podkrkonoší a jeho okolí, především lomy v Podhorním Újezdě (tamější pískovec byl po staletí využíván nejen ke kamenické výrobě, ale díky své kvalitě i jako sochařský materiál), dále v oblasti Velichovky, Mšené-Lázně, Turnovsko (práce hlavně ve skalách), Mělnicko, Kokořínsko, okolí Nehvizd u Prahy (v dnešní době již zaniklá těžba), Jičínsko (ojedinělá těžba, horší kvalita), okolí Kutné Hory a Čáslavi.
- b) **permokarbonské pískovce, arkózy, slepence** – nachází se v okolí Kamenné Žebrovice, v severozápadním okolí Rakovníka, Českém Brodu (výskyt červeného arkózového pískovce), Nové Pace, v okolí Moravské Třebové (ojedinělý výskyt spolu s křídovými pískovci).

⁶ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 4 – Geologická mapa ČR.

⁷ Usazená hornina, vzniká stmelením písčitých zrn, převážně křemenných.

- c) **ložiska opuky**⁸ – patří mezi další kameny pískovcového typu, jejich výskyt v Čechách nalezneme na území Prahy – dnes již zaniklé lomy na Bílé hoře a na Strahově, dále také Mělnicko, Slánsko, oblast Džbánů na Rakovnicku – zde známá obec Hředle (zdejší opuka je vhodná i pro sochařské práce), východočeské oblasti – např. Pardubicko, okolí České Třebové a Svitav.
- d) **hlavní oblasti výskytu křemence** – Berounsko; Hořovicko; území Prahy – Motol, Hrdlořezy, část historického centra; Plzeňsko.
- e) **jílovce, slínovce, droba, buližník** – hojně se vyskytují v oblasti středních Čech, na Moravě se vyskytují společně s břidlicemi – oblast Nízkého Jeseníku a podél pásma celých Karpat.
- f) **oblasti z výskytem břidlice** – okolí Plzně, Povltaví, Rabštejn nad Střelou, Podještědí, Náchodsko, Železnobrodsko, Orlické hory, Budišovicko, a také Jeseníky (východní část) a Opavsko.
- g) **oblasti z usazených i přeměněných mramorů** – nejdůležitější ložiska jsou v okolí Českého krasu – Lochkov u Prahy, Slivenec, Suchomasty u Koněprus; Moravský kras; Jeseníky – Horní Lipová, Supíkovice, Králický Sněžník; Krkonoše – okolí Vrchlabí; Pošumaví – Klatovsko, Horažďovicko, Vlašim, Železné hory.
- h) **významné oblasti čediče** – České středohoří, severní Čechy – Českolipsko, Děčínsko, Podještědí, Český ráj, Doupovské hory, Kralupsko a Slánsko, Bruntálsko.

3.4.2 Žula a příbuzné hlubinné vyvřeliny

Mezi hlavní těžební oblasti žuly a příbuzných hlubinných vyvřelin patří:

- a) **Táborsko, Písecko, Sedlčansko** – zde se vyskytuje spíše tmavší porfyrická žula, využití pro dekorační kámen.
- b) okolí **Říčan, Jevany, Příbramsko, horní a střední Posázaví, Mnichovice, Havlíčkovobrodsko, okolí Chrudimi, Jindřichohradecko, Liberecko** – výskyt růžové žuly.
- c) **Karlovarsko, Chebsko a okolí Žulové ve Slezsku** – hrubozrnná žula s velkými vyrostlicemi živců, snadnější zvětrávání, nepříliš vhodná pro kamenictví.
- d) **Brněnsko a Znojemsko** – z kamenického hlediska nekvalitní žulové horniny.

⁸ Usazená hornina s podílem jílovité, vápnité, křemičité a písčité složky.

- e) **Třebíčsko** – efektní tmavý syenit, kamenicky však málo využívaný.
- f) **Jižní Čechy, Českomoravská vrchovina, Kutnohorsko, Pošumaví, Klatovsko, Prachaticko, Krušné hory (sever, střední část), příhraniční část Jizerských hor, Krkonoše, část Orlických hor, v západní a centrální části Jeseníků, Podyjí a Dražanská vrchovina** – v těchto oblastech nacházíme hlavně těžební oblasti ruly⁹.

3.4.3 Břidlice

Břidlice se nachází v těchto lokalitách: okolí Plzně a Rabštejna, Povltaví, Podještědí, Náchodsko, Železnobrodsko, Orlické hory a Jeseníky.

3.4.4 Mramor usazený i přeměněný

Ložiska mramorů usazených i přeměněných jsou v oblastech: Český kras, Moravský kras, Jeseníky, Krkonoše, Pošumaví, Klatovsko, Vlašim, Železná hora.

3.4.5 Čedič

Oblasti výskytu a ložiska čediče jsou Severní Čechy, Podještědí, Český ráj, Doupovské hory, Kralupsko, Slánsko, Bruntálsko a okolí.

Tento krátký geologický přehled má sloužit spíše jako základní a orientační přehled hlavních oblastí výskytu a těžebních oblastí různých druhů kamenů v České republice. Také by měl sloužit i pro hlubší pochopení zkoumané oblasti v Zašové a jejím okolí.

Na základě geologického složení České republiky¹⁰ by se ve zkoumané oblasti dal předpokládat výskyt usazené smíšené horniny (zejména jílovce, slíny, vápence). Avšak v daleko větší míře se díky geologicko-morfologickým výzkumům setkáváme především s istebňanským¹¹ pískovcem a slepencem. Oba se nachází v Moravskoslezských Beskydech v pásmu od obce Krhová až po obec Zubří, částečně zasahuje i do geologického složení Rožnova.

---

⁹ Přeměněná hornina, vyskytuje se ve velkých tělesech, složením podobná žule, ale zcela odlišné struktury.

¹⁰ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 4 – Geologická mapa ČR.

¹¹ Tento název byl zaveden v roce 1861 L. Hoheneggerem.

3.5 Geologicko-morfologické vlastnosti kamene v

Zašové a formy zvětrávání

V Zašové a jejím okolí můžeme vidět již od nejstarších dob různé formy zvětrávání pískovců a slepenců v těchto tzv. *flyšových Karpatech*. Tyto formy vznikly postupným mrazovým zvětráváním a odnosem v pleistocénu, vznikla tak řada neobvyklých tvarů, jež můžeme vidět dodnes. V jiných útvarech, které se nacházejí hlavně v části flyšových Beskyd nebo i v ostatních flyšových pohořích (např. v Polsku¹²), se při jejich modelaci stává důležitou formou periglaciální proces, při kterém je kladen důraz na úzký vztah mezi reliéfem a geologickou strukturou těchto pohoří.

V nedávné době i v současnosti se výzkumy zaměřují spíše na problematiku vyvřelých hornin, především žuly. V oblasti Zašové¹³, která je součástí horského masivu Moravskoslezských Beskyd, docházelo při působení tohoto zmiňovaného periglaciálního procesu spíše ke zvýraznění závislosti forem reliéfu na geologické struktuře v oblasti. Morfologicky nápadné jsou mrazové sruby, jež se vytvořily především na vrstevních čelech mocných lavic pískovců a slepenců a dosahují výšky až 15 m, jak o tom píše Buzek (1967). Pro samotný vývoj těchto velkolepých útvarů měla oblast v Beskydech velmi příznivé podmínky. Hlavním důvodem těchto příznivých podmínek spočívá podle Buzka (1967) v tom, že vrstevní čela jsou vztyčena k severu a voda, která se hromadila nad nepropustnými břidlicemi urychlovala mrazové tříštění nadložních vrstev horniny. Mrazové sruby se v Beskydech vyskytovaly zejména ve vrchních partiích nebo na svazích. Většinou v těch místech, kde tato souvrství byla proložena břidlicemi. Lukniš (1954) uvádí, že tyto skalní mrazové sruby¹⁴ jsou výsledkem mechanického a v nepatrné míře i chemického zvětrávání v periglaciálních podmínkách. S tvary mrazem porušených výchozů hornin souvisí geneticky také tzv. „kamenná moře“, jejich výskyt v tomto flyšovém pásmu Moravskoslezských Beskyd není častý tak jako v pohořích tvořených krystalickými horninami. Kamenná moře jsou zde zasypána vlastní zvětralinou hlavně z toho důvodu, že flyšové sedimenty jsou méně odolné vůči zvětrávacím procesům, rychleji se rozpadají a většinou jsou ve výškách nad 400 m pohřbeny různými jemnými sedimenty. To platí i o zašovské oblasti. Dále se

---

¹² Morfologickým problémům flyšových oblastí v kvartéru se věnovali především J. Smolenski (1937), H. Hassinger (1914), M. Klimaszewski (1934, 1948), B. Halicki (1955, 1957) a J. Dzierwański (1962).

¹³ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 5 – Geologický profil Zašové.

¹⁴ Vznikaly tím nápadné zálomy v úhlu svahu.

vyskytují balvanová moře a haldy, a ty se vyskytují hlavně v oblastech Beskyd (nejvýznamnější jsou místa u Ostravy), kde jsou velmi odolné pískovce.

Samotná holocenní morfogeneze ovlivňuje mimo jiné charakter reliéfu flyšových pohoří. Vyznačuje se hlavně zvláštní formou či spíše aktivitou lineární eroze a odklizováním periglaciální pokrývky. V tom je vidět silný vzrůst lineární eroze v holocénu, jelikož je reliéf zbavován své přirozené ochrany, kterou mu poskytuje rostlinstvo, a k tomu dochází hlavně po necitelných zásazích ze strany člověka.

3.6 Geologický přehled a vymezení zkoumané oblasti

Pohoř a Černý kopec¹⁵ jsou oblasti či plošiny, ve kterých se vyskytovaly Zašovské lomy. Tuto oblast velmi podrobně popsal Matějka a Roth (1947) i Buzek (1967). Oblast Pohoře leží v katastru obce Zašová¹⁶ severně od Rožnovské brázdy v západní části Moravskoslezských Beskyd - tzv. Radhošťské Beskydy. Tato část hřbetu Radhošťských Beskyd se od sedla Pindule táhne přes Javorník až k Valašskému Meziříčí a směrem k západu od Javorníka má sestupnou tendenci. Pohoř¹⁷ tvoří jižní část ohraničení tohoto pásu směrem k přechodu do Rožnovské brázdy. Její hřbet ze severozápadu a jihovýchodu je obdobný a stejný se směrem, kterým se táhne pásmo istebňanských pískovců a slepenců. Na východě se tento hřbet pozvolna snižuje k potokům u obce Zubří a na východě do údolí Zašovského potoka. Pohoře jsou na severu a jihu příkré. Můžeme zde sledovat i další vrcholy západně od Zašovského potoka - Černý kopeček (393 m.n.m.) a Kóta (384,6 m.n.m.). Výška Pohoře je oproti jiným vrcholům relativně nízká, avšak vyšším ji činí jiné okolnosti, např. strmé severní a jižní svahy, hluboká průrva Zašovského potoka a zalesněný terén. Potoky v oblasti Pohoře - jak Zašovský potok, tak jeho přítoky - mají určitý charakter a ráz. Jejich spádové poměry jsou velice nevyrovnané. Ráz údolí se změnil, a to hlavně na severní a jižní straně průrvy, kde je údolí široké s mírnými svahy istebňanské břidlice a kde se zužuje ve vlastní průrvě. Svahy Černého potoka i Pohoře spadají příkrě, jak je uvedeno výše, a díky tomu se lze domnívat, jak byl tento ráz svahů narušen těžbou pískovce po obou stranách potoka.

Tato oblast Radhošťských Beskyd se již v minulosti stala středem zájmu mnoha badatelů (např. Stehlík (1960), Starkel (1958), Zahálka (1927) apod.). Někteří z nich se

¹⁵ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 6 - Geologická mapa Pohoř, Černý kopec.

¹⁶ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 7 - Zašová.

¹⁷ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 8 - Pohoř.

věnují v této lokalitě jak pískovcům, tak i slepencovým pruhům, které se ve zkoumané oblasti vyskytují. Geologii této části Valašska se mimo jiné zabývali např. Hohenegger (1861), Beck (1910), Zahálka (1927), v 50. a 60. letech také Matějka a Roth (1947). Oblast Pohoře, která se týká výzkumu, řadí Matějka (1949) do oblasti spíše javornické. V této javornické oblasti je markantní výskyt istebňanské vrstvy s godulským podložím a nadloží tvoří paleogenní břidlice¹⁸.

Tyto istebňanské vrstvy se také rozpadají na dvě části pásma:

- a) pískovco – slepencové pásmo tvoří tři pruhy, na ně jsou vázány vyvýšeniny,
- b) břidličné pásmo s třemi pruhy, na které jsou naopak vázány sníženiny.

V severní a jižní části těchto pruhů je mezi ně vloženo několik vrstev břidlic, ve kterých vznikla výrazná část sníženiny. Svrchní část zvětralého pásma je také tvořena jílovitými hlínami s množstvím exotického materiálu, který byl do této lokality přemístěn nejspíše soliflukcí¹⁹ z rozvětralých istebňanských slepenců.

U středního pruh břidličného pásma, který už není tak výrazný a neliší se moc od severního, se utvořila sníženina na levém břehu Zašovského potoka mezi Lipůvkou²⁰ a Pohoří. Jižní pruh slepenců a pískovců se táhne přes Krhovou až k východu směrem na Rožnov pod Radhoštěm a po morfologické stránce je nejmýraznější v oblasti Pohoře, v jehož samotném středu se táhne břidličná složka. V tomto pruhu je také velmi bohatá složka materiálu ve slepencích, jejichž tmel je porušen větráním. Valouny těchto slepenců jsou odkryty ve stěnách opuštěného lomu (pravděpodobně jde o Kerlův lom) pod Černým Kopečkem v Zašové (na pravé straně Zašovského potoka). Tyto valouny slepenců jsou velmi různorodé a obsahují jak křemen, drobu a vápenec, tak i různé druhy žuly či fylit. Bloky jsou různorodé a dosahují také různého vzrůstu a velikosti, a to od několika milimetrů až po několik metrů. Mnohé z nich jsou také velmi odolné vůči zvětrávání, jelikož obsahují železitý tmel, který se podílí na snižování zvětrávacích forem a jejich účinku. Slepence po levé straně Zašovského potoka mají obdobný charakter i odolnost vůči zvětrávání a tvoří dvě protáhlé vyvýšeniny, které lemují vrcholy hřbetu Pohoře. Na hoře s vrchním břidličným pruhem istebňanské vrstvy končí a na jižní straně na ně navazují bez větších problémů břidlice eocenního stáří²¹. Směry a sklony vrstev istebňanských pískovců se v různých částech oblasti od sebe neliší.

---

¹⁸ Paleocén – období starších třetihor. Břidlice – přeměněná usazená hornina s tenkou vrstvou odlučností.

¹⁹ Půdotok, pomalý pohyb půdy po zmrzlém podloží.

²⁰ Toto místo leží v katastru města Zubří a v těchto oblastech byla v minulosti známá těžba kamene. Majitelem lomu byl na poč. 20. století Alois Krhovják.

²¹ Oddělení starších třetihor větrný, související s činností.

3.7 Geomorfologické zvláštnosti a vývoj Pohoře

Hřbety a svahy dnes již zalesněného Pohoře vystupují velmi nenápadně nad okolní sníženiny a vznikly v břidlicích istebňanských vrstev. Tak jako v ostatních oblastech Beskyd, např. v blízkosti Lukšince u Lysé hory, ale i v jiných částech, se obdobné formy rozezlání²² vyskytují často. Rozezlání Pohoře v Zašové se od jiných uvedených příkladů liší tím, že nevzniklo podél pukliny jak tomu často bývá, ale je podmíněno různou mírou odolnosti hornin zejména vůči zvětrávání, i když činitelé mohou být různorodí a procesy mohou být individuální.

Rozezlání části Pohoře začíná na její západní straně, která je pokryta kamenným mořem z rozpadlého výchozu. Jednotlivé rozpadlé bloky dosahují až 1 m v průměru. Jedná se o hrubozrnné pískovce a drobnozrnné slepence. Zapádně od plošiny je rozezlání podle Novosada (1956) morfologicky zdůrazněno odolnějšími slepenci po obou stranách sníženiny, která je umístěna ve středu Pohoře od východu k západu a dělí Pohoř na jižní a severní hřeben. Slepence jižního hřebene jsou hrubozrnnější a obsahují železitý tmel. Tento jižní svah je pokryt bloky slepenců, pískovcovými úlomky a jejich zvětralinou a ta tvoří na úpatí Pohoře souvislý lém. Oproti tomu severní hřeben je málo výrazný. Slepence severního hřebene jsou jemnozrnnější a ve východní části hřebene jsou poréznější, díky tomu nejsou tak nápadné jako např. Čertův kámen, který svou výškou přesahuje okolní kameny v lokalitě, a jsou zčásti zasypané zvětralinou. Jižní svahy severního hřebene jsou pokryty sutí ze zvětralých slepenců.

Formu rozezlání Pohoře do dnešní podoby tak můžeme přisoudit spíše pleistocennímu klimatu, ve kterém hrálo roli podle Lukniše (1954) mrazové zvětrávání a soliflukce, což intenzivně modelovalo ráz dané oblasti. To také přispívalo ke vzniku mělké rýhy, která vznikala v méně odolné břidlicové istebňanské vložce. Odolnost hornin často závisí na klimatu, a proto zde pokládáme istebňanské břidlice jako málo odolné hlavně díky přítomnosti vody. Morfologické hodnoty hornin jsou závislé na chemických a fyzikálních vlastnostech. Proto můžeme říci, že se v této oblasti vyskytu istebňanských břidlic destrukční procesy vyvíjely a probíhaly s maximální intenzitou²³. V periglaciálních podmínkách tak docházelo k mrazovému tříštění části istebňanských vrstev, které na sebe vázaly vodu, a tak docházelo k její hromadění a následné

---

²² Jev, při kterém dochází často k roztržení sklaního masivu působením mrazu v periglaciálních podmínkách.

²³ Tricart (1960) dokázal, že při mrazovém zvětrávání je přítomnost vody důležitým faktorem.

kongelifrakci²⁴.

Podle odolnosti vůči zvětrávacím procesům můžeme horniny v Pohoří rozdělit do tří skupin:

- a) **nejodolnější skupina:** godulské pískovce,
- b) **středně odolná skupina:** 3 pásy istebňanských pískovců a slepenců,
- c) **málo odolná skupina:** istebňanské břidlice s vložkami porézních pískovců, eocenní břidlice na jihu.

Faktem zůstává, že v oblasti Pohoře a Černého kopce přicházejí v úvahu především horniny středně a málo odolného typu. Už výzkumné vrty v 60. a 70. letech 20. století ukázaly pravdivost domněnek některých dřívějších badatelů o výskytu a typu hornin, které se vyskytují v této lokalitě. Pak si také můžeme položit otázku, z jakých důvodů byla později zastavena činnost obou lomů v této oblasti.

---

²⁴ Rozpad kompaktních hornin trhacími účinky puklinového ledu.

4 Kamenolomy a kamenická tradice

V této kapitole se budu věnovat otázce sociálního postavení kameníků a motivy pro volbu tohoto povolání, popř. vyučení v oboru. Dále se zaměřím na technické zázemí v lomech a popíši kamenické nástroje i způsoby opracování kamene. Zmíním se o způsobech těžby a dolování kamene, poté se budu věnovat pracovní době, dělbě práce, příjmům kameníků a profesnímu rozdělení.

4.1 Rozdělení kameníků

Již od středověku existovalo rozlišení kameníků na ty, kteří pracovali mimo kamenolomy – *kameníky* - a na pracující v lomech – *skalníky* či *skaláky*. Práce a pravidla ve skupinách byla rozdílná.

Skupina tzv. *kameníků* měla spíše na starost činnosti, které bylo potřeba dělat mimo lom. Pracovali většinou v městských dílnách a svou prací se podíleli na různých prestižních a náročných stavbách v mnoha oblastech veřejného života. Tito kameníci se usazovali poblíž kamenolomů, neboť zde mohli přímo čerpat materiál potřebný pro svou práci. Často si je najímala šlechta nebo církve a oni pracovali na církevních nebo šlechtických sídlech. Avšak byli zvyklí cestovat za prací z jednoho regionu do druhého, a proto se domnívám, že přispívali k výměně kulturních tradic a hodnot mezi těmito oblastmi. Rozšiřovali tak rozhled nejen svůj, ale i ostatních obyvatel v okolních regionech. Tím také měnili pohled člověka na vnímání času a prostoru v pozdním středověku a ranném novověku, což později v novověku mohlo mít za následek jistou „demokratizaci“ společnosti. Nezaměřovali se pouze na stavbu sídel a obydlí, ale také na tesání soch, žulových nebo pískovcových sloupů, náhrobků, křížů, mezníků, vstupních bran do vesnických, městských, šlechtických či církevních sídel, často s vyobrazeným motivem heraldických znaků apod. Podíleli se na práci ve městech, kde zhotovovali kamenné cesty, mosty, městské kašny, kostely, různé druhy schodů apod. Výčet jejich děl je obrovský. Díky narůstající nabídce a poptávce se v 17. a 18. století začala vydělovat další profesní skupina mezi kameníky, kterou byli kamenosochaři. Vznik této skupiny určovala především poptávka, ale také potřeba ze strany šlechty, která v této době budovala své mohutné zámecké a sídelní komplexy, kde práce těchto

kameníků byla nezbytná.

Je důležité uvést, že sloučení těchto spíše terminologických pojmů nastala až v 2. polovině 19. století, kdy s rozvojem těžby v lomech a zaváděním nových technologií docházelo k další dělbě práce. Kameníci se v té době všeobecně nazývali *skalníci* – *skaláci* nebo také již *kameníci*, a nyní už bez ohledu na to, zda kámen pouze těžili nebo ho sami opracovávali. Podle Hanzla (2003) je sloučením pojmů míněna snaha o profesní výlučnost, resp. jedinečnost a snahu kameníků prosadit se ve vesnické společnosti, která v té době byla hierarchizovaná na základě výměru vlastněné půdy.

Zde bych uvedl, že i přes podstatné změny v roce 1848²⁵ ještě dlouho přetrvávala stejná práva a pravidla v životě hierarchizované vesnické komunity. V nich převažovala tradiční zemědělská forma obživy. V roce 1910 bylo až 40% obyvatel na území České republiky závislých na zemědělství – buď se jím živilo nebo v zemědělství bylo zaměstnáno. Zaměstnanci tohoto sektoru tvořili největší část nájemné síly až do první světové války. To však nebránilo postupnému rozvoji jiných odvětví, zejména kamenictví. Těžba v kamenolomech a změny v postupu práce i technologii souvisí také s následným uvolňováním tradičních hodnot soužití na vesnici, které se postupně začínají rozpadat. *Počátky* průkopnického kamenoprůmyslu se také díky těmto změnám datují do tohoto období. Hierarchizované společenství lidí a zajišťování soudržnosti příbuzenskými vztahy či společným soužitím ztrácí na významu vlivem společenských změn. Je postupně nahrazováno pouze formou soužití rodičů a dětí.

V současnosti se kameníci věnují obdobným činnostem, kamenické společnosti či soukromé firmy jsou specializované. Metody a techniky práce jsou pochopitelně dokonalejší a v mnoha případech i jednodušší. O vyšší kvalitě a životnosti nástrojů zde není třeba více informací dodávat.

4.2 Motivace volby povolání a vyučení v oboru

Motivace pro volbu kamenického povolání byla různá a individuální. Často šlo o zachování rodinné tradice a pokračování v tomto oboru, což se dědilo z generaci na generaci. Dále rozhodovala přítomnost kvalitního materiálu pro těžbu a zpracování kamene. Těžební regiony často bývaly hospodářsky zaostalé a převažovala zde zemědělská forma obživy. Tím pádem byla v těchto lokalitách malá pravděpodobnost

---

²⁵ Zrušení roboty, rozdělení rustikální půdy.

většího výběru jiného povolání než kamenického. To se týkalo zejména dětí z chudších rodin, většinou domkářů a chalupníků.

Práce v kamenolomech měla pro tyto skupiny (hlavně pro rodiny) velkou výhodu v tom, že výuka bývala často bezplatná. Tento ekonomický faktor hrál při rozhodování chudších, málo majetných vrstev velkou roli. Učeň po určité době dostával nízkou mzdu a mohl tak přispívat do rodinného rozpočtu.

Provázanost zemědělské výroby a kamenictví je v 2. pol. 19. století a na počátku 20. století patrná. V mnoha rodinách pracoval v kamenolomu otec rodiny, ke kterému se později připojili i synové. K tomu obvykle mívali malá hospodářství, o něž se většinou staraly ženy s mladšími dětmi. Tento výnos sloužil k obživě rodiny. Někteří kameníci si pronajímali půdu od sedláků a současně provozovali kamenickou i zemědělskou činnost. Jiní bydleli u sedláků v podnájmu, jejich ženy a dcery zaměstnávali sedláci na polích. Muži odcházeli za prací do kamenolomů.

Další skupinu tvořili druhorození synové některých sedláků, popř. větších majetníků polnohospodářství. Ti si museli hledat způsob obživy, pokud se vyučili v oboru kamenictví v kamenolomech. Někdy se stávalo, že si tito synové v budoucnu pronajímali nebo otevírali vlastní lomy, ale přesto provozovali zemědělství i nadále jako nejlepší alternativu pro způsob obživy. Pochopitelně existovala další (spíše menší) skupina majitelů lomů a mistrů, kteří byli jak vlastníky lomů, tak polí a hospodářství.

Ke změnám v charakteru těchto společenských struktur na vesnicích docházelo až na začátku 20. století, a to se odráželo i v jejich zaběhnutém a tradičním životě. Tyto změny ovlivňovaly ráz života kameníků. Přestože se do té doby neodlišovali a výrazně nediferencovali od místního obyvatelstva, tyto společenské transformace ovlivnily jejich tvorbu a způsob života. To se týká hlavně „kamenických“ regionů, kde tato tvorba je nejvíce patrná a tyto regiony ovlivnila i do budoucna, dala jim jiný charakter a tvář.

Obecně lze říci, že převážnou část kameníků tvořili obyvatelé spíše nižších chudších vrstev obyvatelstva, pro něž byla tato práce mnohdy jedinou možnou formou výdělku. Pro některé však představovala pouze sezónní příjem, časem se však stával pro rodinu nepostradatelný. A to především v obdobích hospodářských krizí a nestability.

4.2.1 Cechy

Ve středověku za vyučení odpovídaly cechy, a to až do svého zrušení v roce 1858. Kameníci měli cech společný se zedníky, jeho tradice sahá až do 15. století. Cechy měly značnou samostatnost, dohlížely na kvalitu jakost výrobků, ceny a hlavně všechny

cechy bez výjimky regulovaly produkci, a tím i množství výrobků na trhu. Takto vznikaly „cechovní monopoly“ - s ochrannou funkcí na trhu. V neposlední řadě byly důležitou politickou složkou, která se podílela na správním chodu měst. Řídily se svými nařízeními a vlastními řády. O jejich negativních stránkách se zde rozepisovat nebudu.

Změna nastala až v době osvícenství, kdy v roce 1731 byly vydány generální cechovní artikule pro všechny cechy. Je patrná snaha o unifikaci řádu a podporu modernějších forem podnikání, a to zvláště v počátcích manufakturní výroby. Různé výnosy, které poté následovaly, dávaly cechům už jen spíše reprezentativní charakter s omezenými pravomocemi. Zrušení cechů v roce 1859 a vydání živnostenského řádu ovlivnilo také kamenickou činnost. V počátcích živnostenský řád nestanovil přesná pravidla (kdo a zda vůbec je nutné mít výuční list v oboru). To však způsobilo, že výuční list nebyl podmínkou vstupu do tohoto zaměstnání nebo podnikání v tomto oboru. To se změnilo až novelou živnostenského řádu v roce 1883, která ustanovila udělování úředního souhlasu s podnikáním v oboru a potvrzení odborné kvalifikace žadatele.

4.2.2 Vyučení v oboru

Učednická doba se lišila podle regionů a zvyklostí daného místa. Cechy měly stanoveny dobu 5 let. Na počátku 20. století byla uzákoněna učednická doba v rozmezí dvou až čtyř let. Učni byli obvykle přijímáni na základě smluv. Ty stanovovaly různá oboustranná pravidla a závazky. Byla zde stanovena i zkušební doba, po níž byl uchazeč definitivně přijat do učení. Učeň byl podřízen mistrovi a byl k dispozici všem starším kameníkům. Např. jim chodili pro svačinu a pivo apod. Museli často pracovat na poli a vypomáhat majiteli lomu, popř. mistru, pokud měl pole a hospodářství.

Odborná úroveň učňů se zvýšila založením kamenických škol v 80. letech 19. století. Zakládaly se v kamenicky nejvyspělejších oblastech. Hanzl (2003) se zmiňuje např. o oblasti východních Čech – Hořice a Vojnice; nebo o oblasti Slezska - Supíkovice a Žulová. Specializace škol byla různá. Většinou se jednalo o kameníky a kamenosochaře. Výuka učňů byla zakončena tovaryšskou zkouškou před komisí. Po vyučení často chodívali kameníci do světa na *vandr*, tento slovní termín se používal až do začátku 20. století (termín je znám i v ostatních řemeslech). V lomech vyučení nováčci vykonávali stejnou činnost jako ostatní starší kameníci, i když jim mistr velmi často v pracovním postupu zadával opracovávat složitější kamenné bloky, čímž zvyšoval náročnost a dobu vykonané práce. Pokud kameníci pracovali na úkolovou

mzdu, měli nižší výdělky než ostatní.

Za zmínku stojí i pracovní povinnosti učňů v kamenolomech, z nichž některé byly speciální. Po každé směně museli posbírat otupené nářadí od všech kameníků a donést je do kovárny naostřit. Činnost byla složitější, pokud neměli vlastního kováře a najatý kovář pracoval pro více lomů současně. Rozhodovalo zde pořadí, kdy kteří učni přišli. Pokud přišli pozdě, museli mu pomáhat, aby kovář práci stihnul. Obvykle museli být v lomu před zahájením práce, aby kameníkům rozdali nástroje včas. Výhoda byla v tom, že učni si díky těmto získaným zkušenostem a dovednostem od kováře mohli postupně v budoucnu ostřit nástroje sami. Jsou i případy, kdy si poté sami později zakládali kovárny na ostření nástrojů.

4.3 Technické zázemí a hygienické podmínky lomu

Nutnost dobrého technického zázemí lomu pochopili mnozí zaměstnavatelé a majitelé až později, ale díky tomu se podařilo zkvalitnit a zrychlit jak práci kameníků, tak také vytvořit důstojnější sociální podmínky. O tom svědčí dochované technické stavby.

Přítomnost vlastního kováře v *kovárně* nebyla běžnou záležitostí. Kameníci proto mívali časté problémy z nástroji, protože na ostření museli čekat delší dobu. Většinou byl domluven místní vesnický kovář, se kterým však často nastávaly problémy nejen kvůli cenám za práci, ale také pro nekvalitně odvedenou práci. Díky nekvalitní práci se nástroje rychleji otupily a kameníci pak přicházeli o vyšší výdělky. Jsou známy případy častých konfliktů mezi kováři a kameníky.

Ve větších lomech (nad sto zaměstnanců) byla přítomnost stálých kovářů samozřejmostí již před první světovou válkou. V lomech se během 20. století vytvářely tzv. *dřevěné přístřešky*, které měly více funkcí. Přístřešky mohly sloužit kameníkům jako ochrana před slunečním žářem v době letních horkých dnů, ochrana před deštěm, trávili zde dobu přestávek a byly vhodné pro uskladnění potravin (zvláště obědů či svačín kameníků). K výstavbě těchto objektů dopomohla všeobecná platná novela živnostenského řádu z roku 1905, která se věnovala pracovnímu prostředí i hygienickému vybavení. Tyto normy však byly dodržovány patrně jen v kamenických dílnách a větších lomech. V malých lomech byla situace opačná. I přes vydané další novely se situace v malých lomech většinou nezměnila, novely se totiž zaměřovaly spíše na větší lomy a předpisy se menších lomů netýkaly vůbec.

4.4 Kamenické nástroje v lomech

Různé druhy a velikosti nástrojů sloužily k opracovávání rozdílných druhů kamene a jejich těžbu. Každý nástroj byl jinak uzpůsobený, měl jiný vzhled a sloužil k jinému účelu. Mezi nejznámější kamenické nástroje dle užití patřily podle Hanzla (2003) *prýskač, špičák, pemrlice* (z německého „der Stockhammer“), *štokovák* či *lemovací dláto*, *zubák, rýhovačka, zrnovák, dřevěná palička, hoblík, mašinka, majzlík* (z německého „der Meissel“).

Užití těchto nástrojů bylo jedinečné, např. šramovačka sloužila ke kopání hlubokých úzkých rýh ve skále, sekáč se používal na rozlamování kamenného bloku i k hlubší úpravě kamene. Tyto nástroje sloužily k dolování kamene ze skalního masivu. Jiné nástroje sloužily k opracovávání a úpravě kamene. Zde bych uvedl již výše uvedené dláto s širším okoseným ostřím, tzv. lemovací dláto. Přebytečný materiál se u měkkých hornin (např. pískovec, slepenec) odstraňuje kladivem a špičákem, v dalším výrobním procesu je nahradil zubák nebo zrnovák.

K zarovnání plochy kamene sloužila rýhovačka. Při závěrečné fázi úpravy kamene se u speciálně měkkých hornin (vápeneč, některé druhy pískovců) namísto brouskem plocha zahlazovala speciálním hoblíkem. U tvrdších hornin se k úpravě kamene používaly jiné nástroje - pro úpravu plochy se používala pemrlice, resp. se část kamene vybrousila či vyleštila.

V menších lomech si kameníci museli nástroje kupovat, přestože byly finančně nákladné, navíc v době nepřítomnosti kováře je museli kameníci ostřit sami. Ve větších kamenolomech měli obvykle pouze vlastní kamenické kladivo, ostatní nástroje kupoval a udržoval vlastník kamenolomu.

4.5 Způsoby opracování kamene

Mezi základy kamenického řemesla patří opracování kamenného bloku. S tím souvisí vypracování rovné plochy a hranolu, s čímž pak kameník může snáze pracovat.

Opracování měkkých a tvrdých hornin je odlišné. Podle druhu a kvality horniny se vybírá vhodný nástroj. Pro práci s tvrdými nerosty se užívaly nástroje s lepší a houževnatější ocelí, měly upraven tvar a ostří. Při opracovávání měkkých hornin byl volen jiný úhel a jiná míra zakalení nástroje než u tvrdých hornin. Nástroje se také daly

odlišit podle zbarvení ostří (rozdílná pro žulu, pískovec apod.). Pochopitelně existovaly i nástroje, jejichž užití bylo univerzální. Výsledný vzhled a opracování kamene nezávisí jenom na užití jednotlivých druhů nástrojů. Svou roli sehrávají různé faktory jako jsou změny směru úhlů při tesání do kamených bloků a vedení nástroje, na hloubce úderů, hustotě či délce zanechaných stop při povrchových úpravách kamene.

4.6 Způsob těžby a dolování kamene

Kameníci používali několik způsobů dolování kamene ze skalního masivu. Většinou se jednalo podle Hanzla (2003) o tyto tři způsoby těžby:

- a) *shrnování* – podkopání skalního masivu a jeho následné sesutí či postupné odlamování po vrstvách zdola nahoru. Užívalo se v oblastech, kde horniny měly velký sklon a bloky se oddělovaly po celé šíři masivu zdola nahoru. Použití tohoto způsobu bylo možné hlavně v oblastech výskytu vápence i žuly.
- b) *stupňovitá v patrech* – jednalo se o téměř obdobný proces jako u shrnování, ale kámen se při sesutí odlamoval shora dolů. Tento typ dolování se používal hlavně v oblastech s většími vodorovnými nebo jen šikmě mírnými vrstvami hornin. Šlo převážně o pískovcové a žulové lomy.
- c) *podštolování* – finančně nákladné dolování kamených bloků pomocí pravoúhlé sítě štol a podpěrných kamenných pilířů. Ty se nakonec odstřelily, poté se kus skály oddělil a ta se rozpadla na různě velké bloky, které se pak zpracovávaly. V některých lomech se podkopávaná část nepodpírala a spoléhalo se na to, až začne sama klesat. Jakmile se ve skalním masivu objevila trhlinka, podkopávání mohlo skončit a čekalo se, až se blok utrhne. Lamači kamene také vydatně pomáhali při trhání kamenných bloků. Tato forma se používala zejména v pískovcových lomech.

4.7 Pracovní doba a dělba práce

V počátcích nebyla pracovní doba omezena a ani zákon nevymezoval dobu zahájení a ukončení práce. Záviselo to tedy na domluvě zaměstnance a podnikatele. Před první světovou válkou se běžně pracovalo dvanáct hodin denně (hlavně v létě) s hodinovou

přestávkou na oběd. Přestávka byla uzákoněna až v roce 1907. Pokud kameníci bydleli poblíž lomu, mohli jíst oběd doma, jinak jim většinou ženy či děti oběd nosily do práce.

V některých lomech závisela délka práce i na klimatických podmínkách lokality. Někde se mohlo pracovat celoročně, ale jinde se nepracovalo v zimě vůbec, nebo se práce alespoň v největších mrazech zastavila. Tato sezónnost práce v některých kamenolomech měla za následek ekonomické problémy kamenických rodin. Největší problém to byl pro ty kameníky, kteří měli kamenictví jako hlavní zdroj obživy. V době nuceného odpočinku v zimě si tak museli vypomáhat všichni členové rodin náhradní domácí či podomáckou prací (tkaní, pletení, vyšívání, vyrábění různých dřevěných nářadí apod.).

Dělba práce byla záležitostí velkých lomů, dělba probíhala na základě profesní kvalifikace. Dělili se na ty, co lámali kámen, opracovávali ho nahrubo a vytesávali finální výrobek. V malých lomech často docházelo k tomu, že zde žádná dělba práce nebyla. Kameníci všechny tyto výše uvedené pracovní postupy museli zvládnout sami.

4.8 Platy kameníků

Platy zaměstnanců se diferencovaly zejména na základě odborné kvalifikace. Z toho vyplývalo i jejich zařazení do druhu práce. Na nejnižším stupni s nejnižšími příjmy byli *pomocní dělníci – nádeníci, rumaři* apod. Ti vykonávali hlavně pomocné práce, dále měli na starost dopravu v lomu, nakládání již zpracované suroviny, která se z lomu vyvážela na povozech a později také na železničních vagónech. Na těchto pozicích pracovaly také ženy, ale často odcházely, pokud si v místě bydliště našly lépe placenou práci. Podle Hanzla (2003) a Hajchla (1971) patřili *lamači* mezi zaučené pracovní síly (díky tomu i trochu lépe placené). Lámali a dobývali kámen ze stěny. Mezi další skupinu můžeme přiřadit tzv. *kostkaře*. Tato skupina sekala většinou dlažební kostky a pracovala společně s *bosíráky*, kteří připravovali kámen pro kameníky a prováděli těžební práce. Podíleli se i na dílčích pracovních operacích jako vrtání, řezání, broušení či leštění kamenů. Často se podíleli i na finálních opracováních kamene. Při těžbě a hrubém opracování kamene pomáhali i tovaryši, kteří nesložili tovaryšskou zkoušku. Další skupinu tvořili již *čistí kameníci*, i oni měli mezi sebou jiná postavení a rozdílné výše platu. Jinak byli placeni učni, jinak noví kameníci a nejlépe byli placeni starší a zkušenější kameníci. Zvláštní vyšší platy měli *střelmistři* kvůli riziku, které souviselo

s výkonem tohoto povolání. Pochopitelně vyšší platy měla skupina *polírů*. V neposlední řadě zde byli *mistři*, kteří byli buď zástupci majitele v kamenolomu nebo jej sami vlastnili.

5 Kamenné kulturní památky v Zašové

V této kapitole bych se chtěl zaměřit na práci kamenických mistrů a přiblížit tak zručnou práci valašských kameníků z obce Zašová, kteří proslavili svým dílem nejen sebe, ale také zanechali dědictví budoucí generaci.

Na samotném Valašsku není příliš mnoho památek, které jsou registrovány a chráněny Státní památkovou péčí. V Zašové jsou takové objekty čtyři, o všech těchto objektech se zmíním v následujícím textu. Věnovat se postupně budu jak sakrálním, tak světským objektům.

5.1 Poutní kostelík Panny Marie

Již uprostřed obce si můžeme všimnout zdejšího kostela Navštívení Panny Marie, který je barokním poutním chrámem z let 1714 – 1725. Poutní kostelík je zasvěcen Panně Marie Zašovské, dříve zde stál dřevěný kostelík, ten byl zasvěcen sv. Anně. Kostelík byl postaven v renesančním slohu. Známým a historicky uznávaným stavitelem byl J. Kocourek z Kroměříže. Polírem u této stavby byl František Petr z Dřevohostic.

Celý kostelík je dlouhý 39 m, přes 17 m široký a více než 16 m vysoký. Při návštěvě kostela jsem zjistil, že v průčelí se nachází dvě věže, ve kterých jsou čtyři zvony. Tři kamenné sochy světců, a to sochy sv. Jana z Mathy²⁶, sv. Felixe z Valois a sv. Michaela²⁷ archanděla patří nesporně mezi umělecká díla pro nás bohužel neznámých barokních kamenických mistrů. V současnosti lze shlédnout pouze jejich dvě kopie, které jsou vystaveny ve výklencích nad vstupní branou kostela. Originály jsou uloženy na místní faře v Zašové. Nutná nákladná restaurace všech tří soch byla provedena v roce 1984. Restaurací soch a následným zhotovením pouze dvou kopií soch byl pověřen tehdejší pracovník Fondu Výtvarných Umění Díla v Praze akademický sochař Miroslav Machala ze Vsetína. Kopie vzhledem k vysokým nákladům byla provedena prozatím z počátku jen u jedné ze soch, a to sv. Michaela. V roce 1985 byla udělána kopie další sochy, a to konkrétně sv. Jana z Mathy. Za zmínku také stojí tesaný kamenný heraldický znak Žerotínů²⁸, který je vytesán nad

---

²⁶ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 9 – sv. Jan z Mathy

²⁷ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 10 – sv. Michael archanděl

²⁸ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 11 – Znak Žerotínů.

branou kostela. Erb byl v roce 1978 dán k zrestaurování a později, zde byla místo originálu zhotovena přesná kopie, která byla znovu umístěna nad vstupní branou kostela. Autorem práce na restauraci i kopii erbu Žerotínů byl v roce 1982 akademický sochař ze Vsetína Miroslav Machala. Kostel má čtyři vedlejší oltáře po bocích uvnitř kostela a jeden hlavní oltář²⁹. Na něm si můžeme všimnout skvostného obrazu Panny Marie. Ikonografické biblické motivy na oknech kostela dokládají zručnost a náročnost práce neznámých autorů. Kostel byl až do roku 1784 ve vlastnictví trinitářského řádu, v tomto roce byl řád pod ekonomickou záminkou zrušen (řád dohlížel na chod a správu kostela). Pod patronací náboženského fondu byl potom zřízen farní úřad a první farář byl ustanoven v roce 1785. Byl jím trinitářský kněz František Jelínek.

Po požáru kostela v roce 1871, kdy došlo také nenávratně k zničení farního archivu, byl objekt opraven do původní podoby a je s nepatrnými změnami udržován až do současnosti. Ke kostelu přiléhá *klášterní budova* z let 1725 – 1728. Ta patřila řeholnímu řádu trinitářů, kteří v ní působili až do svého zániku.

5.1.1 Barokní socha sv. Jana Nepomuckého

Mezi další unikáty patří barokní socha sv. Jana Nepomuckého³⁰. Socha stojí blízko farního kostela a pochází z poslední třetiny 18. století. Zde si všimneme zručnosti a detailního opracování pískovcové sochy. Z fotodokumentace je viditelný žulový podstavec se schodami.

Během rozhovoru se zdejším kronikářem jsem se dozvěděl, že pískovec pro sochu pochází z místních zdrojů, ze kterých je také postavena většina starších kamenných památek v Zašové. Zda opravdu kámen pochází ze Zašové však nelze přesně určit. Autor této sochy není znám a v současnosti není možné dohledat jeho jméno a původ z důvodu jak nemožnosti nahlédnout do pozůstatků starších archivních materiálů farní kroniky, které se nacházejí v okresním archivu ve Vsetíně.

Přikláněl bych se k názoru, že jde o práci jednoho z objednaných kameníků v minulosti. Zakázku nejspíše podle mého názoru objednali místní správci kostela a farnosti (v té době to byl trinitářský řád nebo vznikající farní úřad).

5.1.2 Kamenný kříž

U cesty pod kostelem stojí kamenný kříž z roku 1805. Díky dlouhodobým odkladům

²⁹ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 12 – Oltář Zašová.

³⁰ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 13 – Socha sv. Jana Nepomuckého.

restaurace není kříž příliš zachovalý, jeho oprava bude nutná³¹. Pískovcový celokamenný kříž s kamennou sochou Krista v horní části kříže zhotovil neznámý autor. Z fotodokumentace je vidět detailní opracovanost kříže. Nápis a výjev s motivem na pískovcovém podstavci již není bohužel čitelný.

5.2 Sakrální a světské objekty v okolí Zašové

5.2.1 Sakrální kamenné objekty

V Zašové je celá řada sakrálních i světských kamenných objektů. Zaměřím se nejdříve na sakrální objekty.

V Zašové i jejím okolí se jich nachází celá řada. Mezi nejznámější patří sedm křížů (lidový název pro zdejší okolní sakrální kříže), které jsou rozmístěné v blízkém okolí.

„Sedm křížů“ – jedná se o sakrální kříže, které vyjadřují poděkování za uzdravení z nemoci, popř. slouží pro jiné formy vyjádření díků lidí k Bohu. Jsou postaveny různými kameníky. Každý z nich ukazuje různé prosby křesťanů a vztahují se k různým událostem, popř. seznamují kolemjdoucí o konkrétních činech, událostech, věcech, které se zaměřují k tomuto místu i Bohu jinou a pro autora zvláštní formou.

Uvádím zde jen ty nejznámější. První z nich se nazývá *Morový kříž*³² a byl postaven v roce 1863 na památku ukončení epidemie cholery, která Zašovou zasáhla. Z fotodokumentace je patrná kamenná pískovcová forma podstavce zobrazující písemný popis události a na podstavci je připevněn kovový kříž Krista. Druhý, tzv. *Žlebčíkův kříž*, je z roku 1838. Lze jej vidět už z dálky, je umístěn na místním hřbitově. Kříž je celý zhotoven jako většina zdejších objektů z pískovce.

Asi nejznámějším sakrálním místem v Zašové je *Stračka*³³. Tento komplex se nachází na horním konci Zašové a na počátku našeho století byl z velké části opraven, jeho okolí nyní nabízí téměř dokonalé zátíší. Dominantou areálu je kamenná kaplička *Panny Marie* z roku 1895 a *kamenný kříž*³⁴ z roku 1896, který původně stával nad vodním pramenem. Nyní je posunut vedle schodiště na své původní místo. Kousek od pramene na vyvýšeném místě je i tato kamenná kaplička³⁵ se sochou Panny Marie s

³¹ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 14 – Kamenný kříž.

³² Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 15 – Morový kříž.

³³ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 16 – Stračka.

³⁴ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 17 – Stračka, kamenný kříž.

³⁵ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 18 – Stračka, kaplička Panny Marie.

Ježíškem. K tomuto místu se váže pověst.

Podle lidového vyprávění začíná pověst okolo roku 1241. Je všeobecně známo, že v tomto období na území Moravy pronikalo velké množství Tatarů. Nedaleko Zašové, ve Štramberku, bylo dokonce obléháno město a silná hlídková tvrz. Tataři neuspěli, ale značně pustošili zdejší okolí a nechráněné usedlosti.

Zašovská pověst souvisí s původem Mariánského obrazu (nyní umístěn nad hlavním oltářem v kostele). Podle tradovaného vyprávění je tento obraz původní z doby středověku. Obraz znázorňuje zjevení Panny Marie jakémusi rytíři, který má na sobě těžké brnění. Pověst mluví o tom, že během vpádu zmíněných Tatarů zabloudil tento rytíř stíhaný Tatary v hlubokých lesích. Tři dny a noci chodil, ale cestu z lesa nenašel. Klekl na kolena s rukama opřenýma o studenou skálu a modlil se za svou záchranu k Panně Marii. Ve spánku rytíř uviděl Marii s Ježíškem na rukou, jak mu podává trapez tkaniny, která obepínala její plášť okolo krku. Rytíř vzal trapez do ruky a následoval Marii. Po probuzení zjistil, že se dostal z lesa ven. I když krajina byla lesnatá a bažinatého charakteru s mnoha vodními ptáky, byl rytíř zachráněn. Za svou záchranu rytíř slíbil, že dá na tomto místě postavit kapličku s obrazem Panny Marie. Stračka patří k velmi oblíbeným a navštěvovaným poutním místům. Přispívá k tomu nejen tato pověst, ale také kulturní dědictví v podobě sochy a obrazu Panny Marie.

V místě vyvěrá pramenitá voda, kterou místní obyvatelé nazývají „svatá voda“ (díky pověsti). Rytíř klečící před Marií pravděpodobně pocházel z rodu Korniců, na což se usuzuje z vyobrazeného heraldického znaku. Tento panský rytířský rod pochází již z 13. století, a to konkrétně ze Slezska, kde je známý jako Sobkové z Kornic užívající ve svém znaku červený štít se zlatým kusým křížem bez horního ramene. Podle pověsti rytíř uprchl kvůli porážce slezských knížat Tatary, což se událo blízko Lehnice poblíž řeky Odry. Nakolik je však tato pověst pravdivá se nedá doložit. Pochopitelně existují i jiné výklady pověsti.

5.2.2 Světské kamenné objekty

K dalším kamenným památkám v této oblasti patří i světské objekty z kamene a pomníky. Z mého pohledu patří mezi nejdůležitější ty, které jsem zdokumentoval fotograficky. Na bývalém starém hřbitově, kde se nyní nachází park nedaleko kostela, stojí socha *Valašského rebela*³⁶. Sochu vytvořil zašovský občan, amaterský sochař-kameník a kronikář František Pavlica. Ve funkci kronikáře obce Zašové působil v 80. a

³⁶ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 19 – Valašský rebel.

90. letech 20. století. Umřel v roce 1989. Údajně byl jedním z posledních žijících kameníků, jehož snaha o povznesení tohoto řemesla měla pozitivní účinek na lidovou kamenickou tvorbu v Zašové.

František Pavlica je také autorem busty Jana Amose Komenského, která je umístěna u základní školy v Zašové. Pomník Jana Amose Komenského, byl postaven v roce 1970 za přispění amaterské kameníka Františka Pavlicy. Jeho žulový podstavec a žulové plotny byly objednány v kamenosochařství v Kroměříži. Mramorová busta byla zhotovena z bílého mramoru. Jeho další vydařenou tvorbou je sousoší *Valašské rodiny*³⁷ z roku 1973. Sousoší je vytvořeno z celého kusu kamene a ten byl objeven v tzv. Kerlově skále, kde byl poté autorem kámen opracován do současné podoby. Toto sousoší se nachází poblíž areálu Stračky. Nedávno bylo toto místo upraveno a nyní slouží jako místo pro oddych. Dominantu tohoto zákoutí tvoří právě Pavlicovo detailně opracované pískovcové sousoší.

Další dvě vynikající zašovská díla patří k tvorbě akademického sochaře Ambrože Špetíka z Valašského Meziříčí. Prvním z nich je kamenná socha *Truchlící ženy* před smuteční obřadní síní, kde navozuje patřičnou atmosféru daného místa. Druhým dílem je *pamětní deska Aloise Zátopka*, slavného rodáka, profesora Karlovy univerzity v Praze, která upozorňuje na tohoto zakladatele československé seismiky a geofyziky.

Na malém prostranství u mostu také stojí tři pomníky. Dva pomníky připomínají padlé vojáky z 1. a 2. světové války, třetí z nich připomíná padlé československé legionáře v Rusku z 1. světové války. Pomník 2. světové války je vytvořen z místního kamene, a to z pískovcového lomu „na Kantorce“ (lidový název pravděpodobně pro jeden z místních lomů). Autor pomníku je kameník a rodák ze Zašové, Alois Polách. Pomník byl odhalen v roce 1953.

Nejnovější *kamenný pomník* patří *prezidentu T. G. Masarykovi*. Pomník byl znovu obnoven v roce 1998 v parku u dolního mostu. Na tomto místě stál původní pomník T.G. Masaryka³⁸, ale v 50. letech byl zničen. Autory nového pomníku jsou prof. Ing. Arch. František Crhák a prof. Stanislav Mikolaščík.

Pro výzkum jsou tyto objekty důležité zejména z historického a uměleckého hlediska. Práce a její pozůstatky dřívějších mistrů, a to hlavně kameníků, je zde nejvíce patrná.

³⁷ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 20 – Valašská rodina.

³⁸ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 21 – TGM.

6 Metodika

V této kapitole navrhnu postupy výzkumu, které by měly být použity při realizování výzkumného projektu v praxi. Uvedu jak *strategii*, tak také *techniky* výzkumu. Další pododíl bude věnován hledání způsobu získávání důležitých informací, které jsou nezbytně nutné pro zodpovězení výzkumných otázek, tedy *operacionalizaci*. V poslední části se budu zabývat *nástroji*, které budou při realizaci výzkumu použity.

6.1 Výzkumná otázka

Výzkumná otázka tohoto výzkumu zní: „Jaká je kamenická tradice v obci Zašová?“. Cílem práce je zjistit současný stav této tradice a srovnat ji s minulostí obce Zašová.

6.2 Strategie výzkumu

V tomto výzkumu bude podle mého názoru nejvhodější provést *deskriptivní* výzkumný design. Jeho cílem je popisnou formou zjišťovat skutečnosti. Deskripce problematiky bych chtěl dosáhnout pomocí *kvalitativního přístupu*.

6.2.1 Kvalitativní přístup

Kvalitativní přístup jsem zvolil z toho důvodu, že se snažím o deskripci problematiky do hloubky a zejména se budu snažit o zachycení co nejširšího spektra informací týkajících se toho, jak se zachovala kamenická tradice v obci Zašová.

Vzhledem k tomu, že kamenická tradice v obci vznikla na konci 19. století a já ji chci sledovat až do současnosti, zvolil jsem jak metodu *analýzy dokumentů*, tak metodu *polostrukturovaného rozhovoru* s dosud žijícími pamětníky nebo kameníky.

V první fázi kvalitativního přístupu se budu snažit nalézt žijící pamětníky nebo přímé účastníky práce v kamenolomech, resp. kameníky. Pokusím se zkontaktovat co nejvyšší počet respondentů. Rozhovor by měl být veden o kamenické tradici obce Zašová nejen s místními respondenty, ale pokud to bude možné, tak i se zasvěcenými respondenty z okolí. Rozhovor bude veden na základě předem připravené osnovy, kterou uvádím v kapitole 13.1 Záznamový arch – polostrukturovaný rozhovor.

V rozhovoru bude respondentům poskytnut dostatečný prostor pro vyjádření dalších důležitých myšlenek, a to zejména z toho důvodu, že se budu snažit získat co nejvíce informací k tématu (včetně těch, které nemohly být předpokládány při sestavování osnovy rozhovoru, ale přesto jsou pro deskripci dané problematiky důležité).

Analýzu dokumentů použiji ve druhé fázi kvalitativního výzkumu. Cílem je získat informace o dřívější tradici, resp. již nežijících kamenících. Tato metoda mi připadá vhodná, protože sleduji poměrně rozsáhlý časový úsek, a také proto, že se jedná o velmi konkrétní informace, které již nelze nikde jinde získat. Dokumenty, které chci analyzovat, budu vyhledávat v různých relevantních archivech (zejména ve Státním okresním archivu ve Vsetíně). Budou jimi sčítací operativy obyvatelstva a živnostenské registry.

6.3 Operacionalizace

Operacionalizace znamená hledání způsobu, jak v kontaktu s jednotkami zjišťování získat ty informace, které potřebuji pro zodpovězení dílčích výzkumných otázek.

Výzkum je založen na polostrukturovaných rozhovorech a analýze dokumentů. Odpovědi a postřehy respondentů polostrukturovaného rozhovoru budou podrobně zaznamenávány do záznamového archu³⁹. Vzhledem k tomu, že se bude jednat o polostrukturované rozhovory, je velmi pravděpodobné, že se budou linie jednotlivých rozhovorů od sebe do určité míry lišit. V záznamovém archu je navržena osnova rozhovoru.

Odpovědi jednotlivých respondentů mezi sebou porovnáám, zda se v jednotlivých tématech shodují nebo rozcházejí. Z rozhovorů se pokusím vyvodit ucelený závěr, který by odpověděl na položenou výzkumnou otázku.

Analýza dokumentů by měla přinést cenné informace o dřívější kamenické tradici. Pro přehlednější a snazší zaznamenání těchto informací bude sloužit druhý záznamový arch uvedený v 13.2 Záznamový arch – analýza dokumentů.

---

³⁹ Viz 13.1 Záznamový arch – kvalitativní výzkum.

Budu se zaměřovat na tyto kategorie:

- jméno a příjmení,
- datum narození,
- náboženství,
- vyučení,
- hlavní povolání,
- vedlejší povolání,
- eventuelně poznámky (důležité informace nad rámec stanovených kategorií).

6.4 Nástroje a techniky výzkumu

Jak již bylo uvedeno výše, zvolil jsem pro výzkum dané problematiky techniky polostrukturovaného rozhovoru a analýzy dokumentů.

V kapitole 13 Přílohy jsou uvedeny záznamové archy, které budou použity při výzkumu. Jedná se o samostatné archy, které by měly být nápomocny bezproblémovému průběhu realizovaného výzkumu.

7 Empirická část

7.1 Sčítací operativ Zašová k 31. 12. 1900

- 1) Krhovják Alois: **narozen** - 9. 10. 1869, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
vyučení - odborná kamenická škola (žák),
hlavní povolání – kamenictví,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.
- Vala František: **narozen** – 15. 1. 1861, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
vyučení - neznámé,
hlavní povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.
vedlejší povolání – kamenictví
- Holíš Josef: **narozen** – 2. 4. 1867, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.
- Knápek Richard: **narozen** – 2. 4. 1867, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,

vyučení – neznámé,

hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Mořkovský Martin: **narozen** – 12. 11. 1834, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.
- Jurečka Mořic: **narozen** – 22. 9. 1882, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – učeň – kamenictví,
hlavní povolání – kameník, učeň.
- Nohavica Alois: **narozen** – 13. 6. 1861, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.
- Maleňák Jan: **narozen** – 3. 6. 1861, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,

stav – ženatý,

vyučení – neznámé,

hlavní povolání – kameník, pomocník,

vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.

- Pospíšil Štěpán: **narozen** – 25. 12. 1856, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.
- Martínek Josef: **narozen** – 10. 12. 1888, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.
- Mořkovský Martin: **narozen** – 12. 11. 1834, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – vdovec,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.

- Škrobák Ferdinand: **narozen** – 23. 11. 1866, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.

- Nohavica Alois: **narozen** – 12. 6. 1873 Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Maleňák Jan: **narozen** – 3. 6. 1861, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.

- Pospíšil Štěpán: **narozen** – 25. 12. 1856, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník.

- **Martínek Josef:** **narozen** – 10. 12. 1888, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- **Krčmář Ondřej:** **narozen** – 26. 11. 1852, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, lamač kamene,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.

- **Drozd Alois:** **narozen** – 13. 12. 1870, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- **Nohavica Ferdinand:** **narozen** – 17. 2. 1877, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Lajgot František: **narozen** – 14. 3. 1864, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.

- Láň Josef: **narozen** – 19. 4. 1881, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Jurečka Jindřich: **narozen** – 12. 6. 1873, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Polách Jan: **narozen** – 7. 10. 1874, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- **Stromšík Jan:** **narozen** – 9. 11. 1874, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.

- **Jurečka Ferdinand:** **narozen** – 25. 11. 1863, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- **Polách František:** **narozen** – 5. 5. 1872, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.

- **Vítkovský Florián:** **narozen** – 25. 6. 1861, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, lamač kamene.

- **Žlebčík Josef:**   **narozen** – 19. 11. 1880, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- **Hajda Josef:**   **narozen** – 4. 4. 1839, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, nádeník,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.

- **Stuchlík František:** **narozen** – 21. 9. 1873, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- **Kerle Karel:**   **narozen** – 22. 2. 1843, Weissenbach Reille, Tyroly, v Zašové od
roku 1880,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – kamenická odborná škola Tyroly,

hlavní povolání – kameník, mistr,

vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.

- Kerle Barbora: **narozen** – 2. 12. 1859, Hrachovec,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – vdaná,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, mistr.

- Kerle František: **narozen** – 3. 2. 1880, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, polír.

- Pšenica Jan: **narozen** – 27. 10. 1865, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, dílovedoucí,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.

- Vašík Jan: **narozen** – 26. 5. 1848, Zašová,
náboženství – evangelické vyznání,
stav – ženatý,

vyučení – neznámé,

hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Halamíček Alois: **narozen** – 26. 11. 1886, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – učeň – kamenictví,
hlavní povolání – kameník, učeň.
- Hambálek Josef: **narozen** – 8. 12. 1862, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, silniční služba – cestář,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – nájemce.
- Španihel František: **narozen** – 7. 9. 1854, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.
- Hajda Jan: **narozen** – 10. 12. 1875, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,

vyučení – neznámé,

hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Nohavica Eduard: **narozen** – 16. 6. 1871, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

7.2 Sčítací operativ Zašová k 31. 12. 1910

- Polách Jan: **narozen** – 7. 10. 1874, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č. domu 14/ majitel Poláchová Františka,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Kerle František: **narozen** – 3. 2. 1880, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č. domu 42/ majitel,
hlavní povolání – kameník, mistr, majitel lomu,
vedlejší povolání – majetník, polní hospodářství – vlastník.

- Polách František: **narozen** – 5. 5. 1872, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 52/1/ majitel,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Poruba Jan: **narozen** – 19. 4. 1867, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 52/2/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Žlebek Josef: **narozen** – 6. 5. 1857, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 54/2/ majitel ,
hlavní povolání – kameník, pomocník.

- Žlebčík Rudolf: **narozen** – 19. 11. 1880, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,

adresa – č.domu 59,

hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Nohavica Josef: **narozen** – 2. 10. 1882, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 60/2/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník.

- Kroupa František: **narozen** – 25. 3. 1891, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – kamenický učeň,
adresa – č.domu 79/1/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, učeň, lom.

- Škařupa František: **narozen** – 28. 11. 1890, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 79/2/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Nohavica Ferdinand: **narozen** – 16. 9. 1851, Zašová,

náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 81/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Daněk Eduard: **narozen** – 7. 3. 1887, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 81/ podnájemník,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Hub Ludvík: **narozen** – 7. 9. 1887, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 87/2/ majitel,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Daněk Ludvík: **narozen** – 3. 7. 1890, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 88/2/ vnuk majitele,

hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Buš Josef: **narozen** – 23. 1. 1873, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 89/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Halamíček Alois: **narozen** – 26. 11. 1886, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 92/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, dělník, lom.

- Drozd Alois: **narozen** – 12. 6. 1892, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 129/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Knapěk Richard: **narozen** – 10. 9. 1873, Jasenice,
náboženství – římskokatolické vyznání,

stav – ženatý,

vyučení – neznámé,

adresa – č.domu 137/ majitel,

hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Jurečka Mořic: **narozen** – 22. 9. 1882, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 142/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Nohavica Josef: **narozen** – 7. 3. 1886, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 143/syn majitele,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Hambálek Josef: **narozen** – 16. 4. 1893, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – kamenický učeň,
adresa – č.domu 144/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, učeň, lom.

- **Stromšík Jan:** **narozen** – 19. 11. 1872, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 145/ majitel,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- **Škrobák Ferdinand:** **narozen** – 23. 11. 1866, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 155/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom,
vedlejší povolání – kostelní služba, hrobař.

- **Nohavica Josef:** **narozen** – 1. 10. 1884, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 163/ syn majitele,
hlavní povolání – kloboučník, továrna, dělník,
vedlejší povolání – kameník, pomocník, lom.

- **Škrobák Karel:** **narozen** – 28. 1. 1884, Zašová,

náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 165/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Hajda Jan: **narozen** – 12. 11. 1869, Krhová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 173/ majitel Jaroň Jan,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Janiš František: **narozen** – 2. 10. 1881, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 176/ bratr majitele,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Kattaver Jan: **narozen** – 17. 9. 1846, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 178/ majitel,

hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Kattaver Jan: **narozen** – 6. 10. 1878, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 178/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Kroupa Jan: **narozen** – 6. 12. 1858, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 181/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom,
vedlejší povolání – obručářství, dělník, v zimě.

- Maliňák František: **narozen** – 4. 11. 1893, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – kamenický učeň,
adresa – č.domu 186/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, učeň, lom.

- Daněk Ludvík: **narozen** – 22. 10. 1883, Zašová,

náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 189/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Nohavica Josef: **narozen** – 27. 2. 1889, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 194/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Krhovják Alois: **narozen** – 9. 10. 1869, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 195/ majitel,
hlavní povolání – kameník, majitel, lom.

- Zátopek František: **narozen** – 6. 7. 1881, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 196/ majitel,

hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Macek Josef: **narozen** – 18. 5. 1855, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 198/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Macháček Alois: **narozen** – 20. 3. 1884, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 199/ syn majitelky,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Vala František: **narozen** – 15. 1. 1861, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 201/ majitel Valová Anna,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Daněk Josef: **narozen** – 13. 10. 1875, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,

stav – ženatý,

vyučení – neznámé,

adresa – č.domu 203/2/ majitel,

hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Jurečka Ferdinand: **narozen** – 23. 11. 1863, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 205/ majitel Hajda Josef,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.
- Jurečka František: **narozen** – 30. 3. 1893, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 205,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.
- Nohavica František: **narozen** – 3. 7. 1891, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 206/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- Nohavica Valentýn: **narozen** – 31. 10. 1893, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – kamenický učeň,
adresa – č.domu 206/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, učeň, lom.

- Krčmář František: **narozen** – 31. 10. 1886, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 209/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom.

- Krčmář Alois: **narozen** – 23. 7. 1891, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – kamenický učeň,
adresa – č.domu 209/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, učeň, lom.

- Krčmář Ondřej: **narozen** – 11. 11. 1852, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – vdovec,

vyučení – neznámé,

adresa – č.domu 211/ majitel,

hlavní povolání – kameník, nádeník, lom,

vedlejší povolání – hudebník, provozuje současně.

- **Sadílek Alois:** **narozen** – 22. 10. 1891, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 212/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

- **Bumbala Josef:** **narozen** – 12. 8. 1888, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 234/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, dělník, lom.

- **Holiš Jan:** **narozen** – 3. 5. 1870, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 244/ majitel,
hlavní povolání – kameník, nádeník, lom,

vedlejší povolání – polní hospodářství – vlastník, současně.

- **Holiš Jan:**
narozen – 14. 9. 1895, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – svobodný,
vyučení – kamenický učeň,
adresa – č.domu 244/ syn majitele,
hlavní povolání – kameník, učeň.

- **Berka Jan:**
narozen – 28. 8. 1875, Zašová,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
vyučení – neznámé,
adresa – č.domu 253/ majitel,
hlavní povolání – kameník, pomocník, lom.

7.3 Živnostenský registr z let 1869 – 1927

V následujícím textu uvádím přehled registrovaných živností v jeho vymezeném rámci působnosti. Je zde uveden počet registrovaných kamenických živností v daném období. Slouží pro přehled a zmapování těchto řemeslníků v tomto regionu. Informace jsem čerpal ze Státního oblastního archívu ve Vsetíně.

7.3.1 Politický okres Valašské Meziříčí

V této kapitole uvádím přehled všech registrovaných živností v obcích Veselá, Zašová a Střítež.

a) Veselá – souborné a rukodělné činnosti (v části A)

- František Černochoch: narozen – 1893, Veselá,
náboženství – římskokatolické vyznání,
stav – ženatý,
živnost – lámání kamene,
doba trvání – od roku 1927 až do roku 1942.

b) Zašová – ostatní koncesované živnosti (v části B)

- Krhovják Alois: narozen – 9. 10. 1869, Zašová,
živnost – Kamenického mistra v domě č. 195 v Zašové,
pobočka – filiálka závodu v Novém Jičíně č. 260,
doba trvání – od roku 1903 až do roku 1949.
- Kerle František: narozen – 3. 2. 1880, Zašová,
živnost – Kamenického mistra,
pobočka – závod Valašské Meziříčí od roku 1925,
doba trvání – od roku 1905 až do roku 1933.

c) Střítež

Nenalezen žádný údaj o výskytu kamenické živnosti.

7.3.2 Politický okres Rožnov pod Radhoštěm

V této kapitole uvádím přehled všech registrovaných živností v obcích Vidče, Zubří a Rožnov pod Radhoštěm.

a) Vidče – souborné a rukodělné živnosti (v části A)

- Mičola František: narozen – 1877, Vidče,
živnost – Kamenolom, majitel, parcela č. 451, Vidče,
doba trvání – od roku 1906 až do roku 1944.

- Jaroň Josef: narozen – 1874, Střítež,
živnost – Kamenolom, majitel, parcela č. 435, Vidče,
doba trvání – od roku 1914 až do roku 1944.

- Mičkal František: narozen – 1878, Vidče,
živnost – Kamenolom, majitel, č. 40, Vidče,
doba trvání – od roku 1926 až do roku 1944.

b) Zubří

Nenalezen žádný údaj o výskytu kamenické živnosti.

c) Rožnov pod Radhoštěm

Nenalezen žádný údaj o výskytu kamenické živnosti.

7.4 Živnostenský registr z let 1928 – 19..

V následující kapitole se zabývám politickým okresem Valašské Meziříčí, který nabízí přehled registrovaných živnostníků v daném časovém období.

7.4.1 Politický okres Valašské Meziříčí

V této kapitole uvádím přehled všech registrovaných živností v obci Zašová.

a) Zašová – jiné koncesované živnosti (v části D)

- Kerle František a spol.: narozen – 3. 2. 1880, Zašová,
živnost – koncese kamenického mistra č. 42, Zašová,
pobočka – závod Valašské Meziříčí od roku 1925,
doba trvání – od roku 1933 až do roku 1950,
schválen jako náměstek 24. 5. 1933 číslo 8483,
Zašová 72.

8 Vyhodnocení

V této části kapitoly uvádím výsledky provedeného výzkumu. V první části se budu věnovat zjištěním získaných z *polostrukturovaných rozhovorů* s respondenty. V druhé části předložím výsledky *analýzy dokumentů*.

8.1 Polostrukturované rozhovory

Všichni dotazovaní respondenti se shodli během rozhovoru na významnosti kamenolomu v dané lokalitě. Měli jasnou představu a informace o tom, kde se kamenolomy nacházejí a zda jsou zaniklé nebo se v nich stále ještě těží. V Zašové se nachází dva kamenolomy, *Kerlův a Obecní lom*, jejich činnost byla v roce 1948 zastavena. Během rozhovoru respondenti uváděli, že hlavní těžební horninou byl pískovec.

Dotazovaní nepodali přesné informace o majitelích lomu před rokem 1948, ale znali jejich zakladatele. Na druhou stranu neměli všichni přesnou představu o kvalitě kamene a technickém zázemí lomu, čímž mám na mysli to, zda byly v kamenolomech umístěny správné budovy – kovárna na broušení nástrojů, různé přístřešky sloužící hlavně pro odpočinek a přestávku dělníků. V otázce vlastnictví nástrojů se názory lišily. Někteří respondenti uváděli, že byly majetkem zaměstnavatele, jiní zase tvrdili opak. O výrobních postupech nebo opracovávání kamenů neměl žádný z nich představu ani informace. Naopak zčásti podávali informace o způsobu těžby nebo jakou formou byla hornina získána. Uváděli, že šlo většinou o těžbu zdola nahoru – shrnováním - v oblasti obou kamenolomů v obci Zašová. Jeden z respondentů uvedl, že hornina, resp. její blok byl získáván také odstřelováním, při kterém byly použity dva druhy odstřelu, a to clonový odstřel a komolový odstřel. Kámen byl většinou drcen a zpracováván na opravu cest. Většina dotazovaných znala poslední žijící cestáře nebo kameníky v obci. Uvedli, že poslední žijící cestář v obci Zašová byl Josef Hambálek. A mezi poslední žijící kameníky, kteří pamatovali dobu první republiky a práci v kamenolomech v Zašové, zařadili pana Karla Zátopka, který zemřel v roce 1996.

Respondenti uvedli, že někteří dělníci dojížděli za prací z jiných lokalit, což se podle nich pravděpodobně týkalo i zašovských kamenolomů. Dále jsem z rozhovorů zjistil, že práce v kamenolomech byla pro některé skupiny spíše sezónní prací.

Respondenti neuvodli, jaké konkrétní důvody vedly zašovské kameníky k tomu, aby kromě kamenictví měli i vedlejší povolání nebo jiný druh doplňující obživy. Odpovědi se také lišily v otázkách příjmů kameníků a s tím spojené kvalifikovanosti, což mělo přímý vliv na jejich sociální postavení v obci. Někteří z nich však uváděli, že se jednalo o průměrné mzdy, které byly diferenciovány na základě funkce a výše rizika práce v lomu. Největší finanční ohodnocení údajně měli mistři, pak střelmistři, lamači kamene a konečně velká skupina pomocníků, nádeníků, dělníků a učňů.

Jejich odpovědi se různily v tématu žijících potomků kameníků, dědění kamenické tradice v rodině nebo v otázce četnosti a rozmístění významných kamenných památek. Proto jsem se k upřesnění informací zabýval těmito tématy v analýze dokumentů.

V rozhovorech jsem dále zjistil, že vytěžený materiál ve větší míře sloužil pro obecní účely. Kámen se používal na stavbu a úpravu cest, mostů či kamenické práce – sochy, kříže, mezníky apod. V menší míře se vyvážel do okolních lokalit. Tato situace však mohla být podle kvality kamene a lokality opačná. Kvalitnější a pevnější kámen pro konkrétní účely se dle zjištění dovážel do Zašové z jiných lokalit, zde uvedli především žulu. Z rozhovorů jsem nezjistil žádné informace o „kamenickém folklóru“, pověrách, zvycích či písničkách vztahující se k Zašové.

8.2 Analýza dokumentů

Analýza dokumentů sloužila k potvrzení a doplnění informací získaných během mých rozhovorů. Analýza byla také důležitá pro získání konkrétních historicky podložených skutečností k tématům, v nichž se respondenti rozhovorů rozcházejí nebo si nebyli jisti.

Dotazovaní se v rozhovoru často zmiňovali o jednom vlastníkov, a také zakladateli Karlu Kerlovi. Ze studia živnostenských registrů bych zde ještě uvedl registrovaného kamenického mistra Františka Kerleho (syn Karla Kerleho), pozdějšího vlastníka kamenolomů po otci. Jeho působení je zde zaznamenáno mezi lety 1903 až 1933. Mezi roky 1933 až 1950 působil jako náměstek kamenické společnosti „František Kerle a spol.“. Další důležitou osobou byl Alois Krhovják, který byl v živnostenském registru veden jako kamenický mistr v dalším kamenolomu v letech 1903 – 1949.

Analýzou se potvrdily výpovědi respondentů, že se v dané lokalitě převážně těžil pískovec. Ovšem musím uvést, že kromě něj se zde také těžil slepenec a v menší míře

mohlo jít i o istebňanské břidlice. Kvalitu kamene v Zašové můžeme zařadit do skupiny jak středně odolné, tak i méně odolné. Na základě geologických výzkumů a pozdějších vrtů z 60. a 70. let 20. století bych se v této lokalitě spíše přiklonil k méně odolným horninám, protože v této oblasti je patrný větší výskyt istebňanské břidlice s vložkami porézních pískovců, a to má za následek méně kvalitní a odolný kámen. V oblasti Pohoře a Červeného kopce se nachází kvalitnější istebňanský pískovec a slepenec. Zásoby v této oblasti nejsou příliš velké, pokud se v lomu těžilo, docházelo obvykle k rychlému vytěžení horniny. Ze získané dokumentace⁴⁰ patřil Kerlův lom v části Černého kopce do lokality s kvalitnějším pískovcem, ale lokalita se prolínala s pásmem méně kvalitní istebňanské břidlice a porézního pískovce. To způsobovalo rychlé vytěžení horniny, pokud nebyl lom předčasně nuceně uzavřen. Kámen byl méně kvalitní, drtil se a jeho užití mohlo být v převážné míře na opravu cest.

Oproti tomu původně Obecní lom, který se nachází blízko Stračky v oblasti Pohoře, spíše vykazuje, že se zde vyskytovaly kvalitnější pásma istebňanských pískovců a slepenců, zčásti zde byla ložiska nejkvalitnějšího druhu pískovce (tzv. godulský pískovec). Nacházel se na severu této oblasti. Proto kámen z tohoto lomu byl oproti druhému lomu značně kvalitní.

Jelikož se respondenti v otázkách technického zázemí v lomech příliš neshodovali, zjišťoval jsem přesnější a konkrétní informace o zašovských kamenolomech. Historická fotodokumentace Kerlova lomu z vedlejší obce Zubří dokládá, že kameníci měli poměrně dobré technické zázemí⁴¹. Z těchto fotografií je patrná existence kovárny a skladiště na uskladnění nástrojů, ale také přístřešku pro odpočinek. Karel Kerle a později jeho syn byli majitelé kamenolomu i v Zašové, a tudíž lze předpokládat, že lom poskytoval obdobné podmínky jako zuberský kamenolom.

Vzhledem k tomu, že v Zašové a jejím okolí se jednalo o středně velké kamenolomy, předpokládám, že přítomnost vlastního kováře nemusela být běžnou záležitostí. S určitostí to však již nelze doložit.

Jak jsem již zmínil výše, fotodokumentace zuberského Kerlova lomu dokládá existenci kovárny i budovy na uskladnění nástrojů. Na základě vlastní úvahy a posléze i analýzy literatury se domnívám, že většina nástrojů užívaných v zašovském kamenolomu byla ve vlastnictví Karla Kerleho, resp. později jeho syna. Kameníci si opatřovali jen menší část vybavení. Hypotézu dokládá i fakt, že ve většině středně

---

⁴⁰ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 6 – Geologická mapa Pohoř, Černý kopec.

⁴¹ Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 22 – Lom Pod Lipůvkou.

velkých lomech kupoval finančně nákladné nástroje zaměstnavatel. Dalším důležitým zjištěním bylo, že obyvatelstvo tohoto regionu patřilo spíše mezi málo majetné.

Respondenti neměli informace o tom, jaké nástroje se v zašovském kamenolomu užívaly, avšak analýza dokumentů dokazuje, že se zde vyskytovaly nástroje vhodné k opracování pískovců i slepenců. Byly to např. kamenická kladiva, šramovačka, sekáče, špičáky, zubáky nebo zrnováky. K broušení a zahlazování stop sloužil u měkkých hornin speciální hoblík. Nástroje mohly mít jiné regionální pojmenování, ale jejich funkce a tvary byly nejspíš velmi podobné. V současnosti již není možné přesně určit druhy a názvy všech těchto nástrojů, které se používaly v zašovských kamenolomech. Dosud také není zdokumentovaná žádná forma kamenického slangu z této oblasti. Přími účastníci nežijí a pamětníci nemají takové detailní informace, které neposkytuje ani analýza dokumentů, protože se tímto popisem v minulosti nikdo nezabýval. Ve větších lomech byly nástroje majetkem vlastníka. V menších lomech si je naopak kameníci museli kupovat, přestože byly finančně nákladné, navíc v době nepřítomnosti kováře je museli sami ostřit.

Jako způsob těžby v Zašové sice respondenti uváděli *shrnování*, ale proti tomuto tvrzení stojí zjištění z analýzy odborné literatury, kde se uvádí, že tento druh těžby se využíval především v oblastech z výskytem vápence a žuly (což neodpovídá oblasti v Zašové, kde hlavní těžební horninou je pískovec). Naopak by se zde mohla předpokládat spíše těžba *stupňovitá v patrech* a nebo ve větší míře v pískovcových lomech rozšířený, ale finančně nákladný druh *podštolování*. Na fotodokumentaci Kerlova zuberského lomu Pod Lipůvkou⁴² je zřetelně viditelný způsob těžby horniny. Jedná se o těžbu stupňovitě v patrech, zda se v lokalitě podštolovávalo, což je pro pískovcové lomy typické, jsem nezjistil ani z dokumentů.

O způsobu odstřelování skalního masivu měli dotazovaní přesné informace. I přes existenci jiných způsobů odstřelů, literatura dokládá výše uvedené způsoby pro pískovcové lomy jako nejvhodnější způsob uvolňování bloků ze skalního masivu.

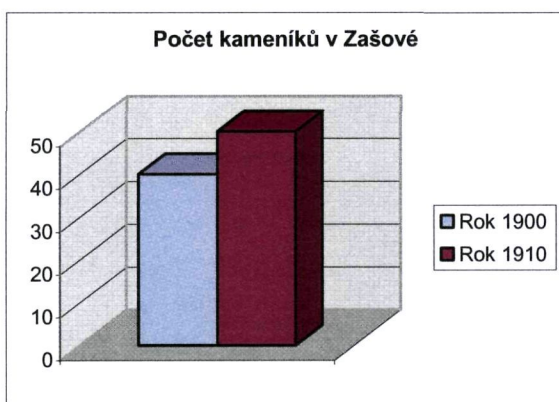
Analýzou sčítacích operativů jsem zjistil také jméno posledního zašovského cestáře, a to Josefa Hambálka. Tuto osobu uvedl také v rozhovoru jeden respondent. Dodal bych ještě, že mimo své hlavní povolání, kterým bylo cestářství – úprava a údržba cest - měl v nájmu vlastní polní hospodářství. To jen potvrzuje fakt, že druhá forma obživy – zemědělství na vesnici - byla na konci 19. a počátku 20. století nutností

---

⁴² Viz 13.3 Fotodokumentace, obr. č. 23 – Kamenolom Pod Lipůvkou.

pro přežití.

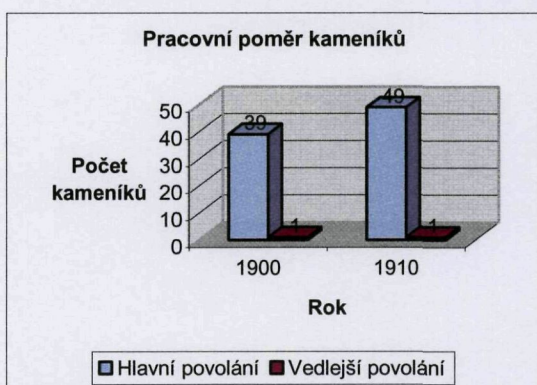
Počty kameníků v zašovských kamenolomech nebo zda dojížděli i z okolních vesnic nastíním nyní. Ze studia sčítacích operativů jsem zjistil, že v roce 1900 uvedlo kamenictví jako hlavní nebo alespoň vedlejší povolání celkem 40 obyvatel. V roce 1910 je zde patrný viditelný nárůst a zájem o kamenickou činnost, počet obyvatel zabývajících se touto činností se zvýšil na 50 osob. Zde uvádím přehledný graf počtu kameníků v letech 1900 a 1910.

Graf číslo 1 – Počet kameníků v Zašové

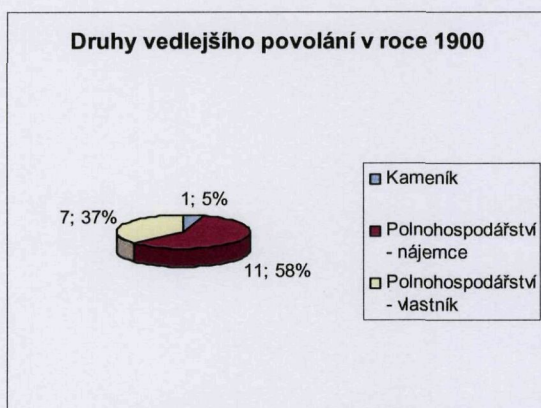
Na základě počtu kameníků a podle dostupné starší literatury můžeme předpokládat, že kameníci, kteří pracovali v kamenolomech v Zašové byli převážně z řad místního obyvatelstva. Domluvil (1908) uvádí, že v roce 1908 pracovalo v Zašové cca 30 místních kameníků.

Další důležitou otázkou byl pracovní poměr kameníků. Kameníci v Zašové. Na základě studia sčítacích operativů měli kameníci hlavně okolo roku 1900 a 1910 ještě také vedlejší povolání, a to bylo zemědělství, které patřilo k tradičním formám obživy na vesnici. V Zašové z uvedených 40 kameníků v roce 1900 jenom jeden uváděl kamenictví jako vedlejší povolání. V roce 1910 to byl z 50 kameníků také jen jeden. Uvádím přehledný graf počtu kameníků, kteří kamenictví uvedli jako hlavní a vedlejší povolání.

Graf číslo 2 – Pracovní poměr kameníků v Zašové

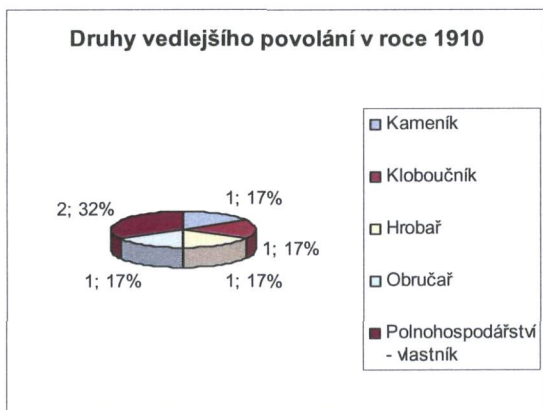
Kameníci měli také různé druhy vedlejších povolání. Zde bych chtěl uvést rozdíly, které jsou patrné ve sčítacích operativech mezi lety 1900 a 1910. V roce 1900 tvořilo největší podíl vedlejšího povolání zemědělství. Největší skupinu tvořili nájemci polnohospodářství, druhou největší vlastníci těchto hospodářství. Následuje přehledný graf o druhu vedlejšího povolání z roku 1900.

Graf číslo 3 – Druhy vedlejšího povolání v roce 1900

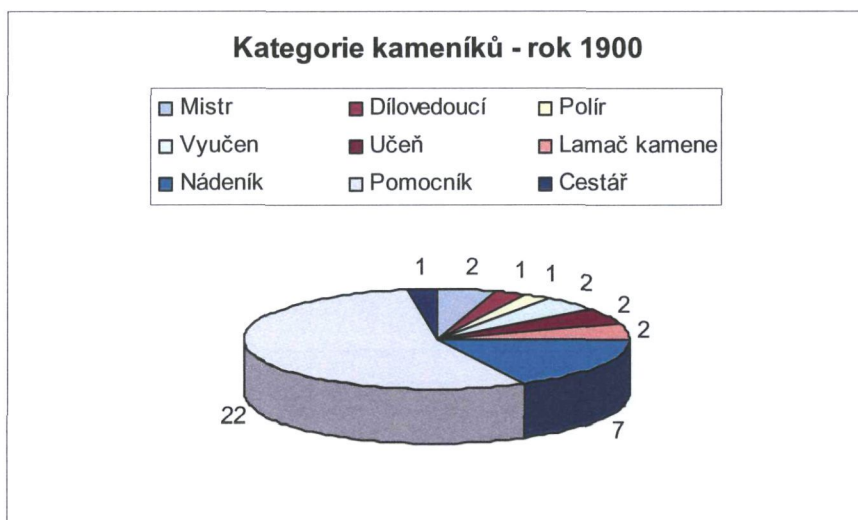
Rozdíl v druhu vedlejšího povolání u kameníků nastává na začátku 20. století, kde se objevují nové druhy řemesel, dochází k rozvoji továren a postupnému soukromému podnikání i v menších regionech. Zde je již vidět postupný odklon od tradičního zemědělství – polnohospodářství na vesnici. Tuto změnu nám také uvádí jiné doložené prameny. Příkládám zde údaje ze sčítacího operativu z roku 1910, který nám potvrzuje tuto hypotézu. Uvádím zde graf vedlejšího povolání z roku 1910.

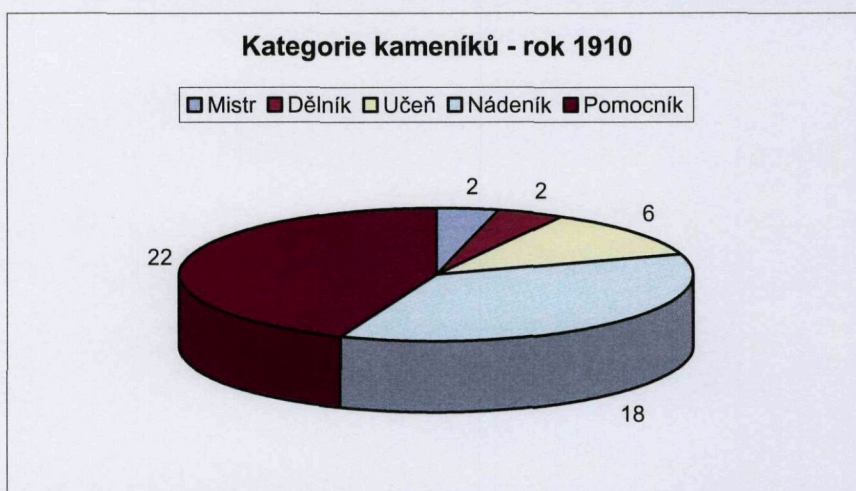

Graf číslo 4 – Druhy vedlejšího povolání v roce 1910

Příjmy u kameníků závisely na jejich kvalifikovanosti. V Zašové bylo profesní rozložení stejné jako jsem uvedl kapitole 3.8 Platy kameníků. Pomocí sčítacích operativů lze sestavit přehled o kvalifikovanosti. Následujícím grafem bych chtěl situaci v Zašové přiblížit.

Graf číslo 5 – Kategorie kameníků – rok 1900

Graf číslo 6 – Kategorie kameníků – rok 1910

Největší podíl kameníků v roce 1900 tvoří pomocníci, následují nádeníci, učni, lamači kamene a vyučení kameníci. V nejmenší míře jsou zde zastoupeni polír, dílovedoucí a mistr. Největší podíl kameníků v roce 1910 tvoří dělníci, potom jsou to nádeníci a učni. S nejmenším počtem jsou zde zastoupeni pomocníci a mistři.

Pracovní pozice kameníků jsou v těchto grafech uvedeny v pořadí podle důležitosti, tak jak tomu odpovídala tehdejší situace v Zašové v těchto následujících obdobích.

Zde jsou patrné počty kamenických profesí v časovém odstupu deseti let. Největší rozvrstvení profesí nám ukazuje graf z roku 1900. Rok 1910 nám podává informaci o možném trvalém nebo dočasném úbytku, popř. změně struktury a významu některých pracovních profesí u kameníků. Důvod těchto strukturálních změn není z dostupných pramenů patrný. Na nejnižším stupni v této hierarchii byli podle literatury pomocníci nebo nádeníci, tyto skupiny byly nejhůře placené. Poloprofesionální skupinu tvořili následně lamači kamene, ti již dostávali specializovanější, a také lépe placenou práci. Později zde patřili také dělníci, kteří posléze tvořili kvalifikovanější třídu. Do další skupiny bych mohl zařadit učně, kteří vykonávali poloprofesionální práci a většinou byli k ruce v lomu starším a zkušenějším vyučeným kameníků, od kterých se učili tomuto řemeslu. Z analýzy dokumentů ani z jiných dostupných materiálů bohužel nelze zjistit přesně dobu, délku, popř. charakter formy vyučení těchto učňů ve zkoumané lokalitě. Můžeme spíše předpokládat, že délka a forma vyučení byla obdobná jako v ostatních uvedených známějších kamenických lokalitách jako např. v Čechách (viz kapitola 4.2.2. Vyučení v oboru). Vyučení kameníci opracovávali samotný připravený vylámaný kámen podle

druhu objednávek do různých forem a tvarů. Vykonávali plně profesionální práci, výše platu tomu pravděpodobně také odpovídala. Další skupinou byli políři, kteří zastávali vyšší místo v kamenické hierarchii v lomech. V Zašové se objevuje na počátku 20. století také funkce dílovedoucího, který měl již z názvu své funkce za úkol dohled nad lomem po dobu nepřítomnosti majitele, a také kontrolu a dodržování plánu práce. V některých lomech připadala tato funkce mistrovi, pokud to nebyla přímo osoba majitele. V Zašové byli dva mistři ve dvou lomech, a to Karel Kerle později jeho syn František a Alois Krhovják. Je zde patrná posloupnost a dědění této funkce z otce na syna.

Do samostatné skupiny bych zařadil cestáře. V Zašové je tato tradice známa a udržována až do první poloviny 20. století. Měli za úkol dohled nad kvalitou cesty, a také nad její kontrolou a údržbou. Musel spolupracovat a být v kontaktu s místními kamenolomy, které mu dodávaly potřebný drcený kámen na cesty. Poslední žijící cestář v Zašové byl již zmíněný Josef Hambálek. Kontinuita a udržování kamenické tradice z otce na syna byla patrna i v tomto případě, kdy syn tohoto cestáře byl později uváděn v pramenech jako kamenický učeň v lomech.

Z dokumentů lze zjistit, že kamenické rodiny předávaly svá řemesla z generace na generaci, dědilo se z otce na syna i po několik generací. Přestože je zde patrné předávání kamenického řemesla, je zde zjištěná skutečnost, že v Zašové neexistovaly žádné středověké cechy popř. sdružení (tak jako tomu bylo ve větších městech či kamenických lokalitách). Ve zkoumaném regionu se jednalo až o pozdější časové období a šlo o záležitost druhé poloviny 19. století, kde docházelo k zapsání živnostenského oprávnění pro tuto formu kamenické činnosti. Postupný zánik kamenické tradice způsobilo několik faktorů. První změnou byla proměna struktury a obživy obyvatelstva a následný postupných přechod z tradiční zemědělské výroby v počátcích 20. století. Vznik nových průmyslových oblastí způsobil nárůst nových pracovních příležitostí, nové druhy řemesel, vznik velkých továren apod. Následný zlom nastává také v roce 1948, a to změnou politického režimu. Mnoho menších či středních soukromých kamenolomů tímto zaniklo, avšak státních lomů nebylo příliš mnoho. Tomuto zrušení se v polovině 20. století nevyhnuly ani Zašovské lomy. Tím se v Zašové bezesporu narušila tradičnost a generačnost předávání tohoto řemesla z otců na potomky. A také zvláště proto, že i samotná kamenická živnost provozovaná v dílnách mimo lomy byla propojena s fungováním kamenolomu v oblasti.

Z následné analýzy těchto pramenů vyčteme, z jaké sociální skupiny se tito

kameníci strukturovali. Přestože byl analyzován pouze zlomek časového období, konstatuji, že práce v lomech byla v této oblasti zpočátku vzniku kamenolomů záležitostí většinou širší vrstvy obyvatelstva, a to hlavně z důvodu nutného přivýdělku u zemědělské formy obživy. Nutno dodat, že se jedná o období počátku 20. století. Dalším důvodem byla nedostupnost jiného vedlejšího výdělku v okolí díky malé koncentraci jiného druhu či formy průmyslu v regionu. Roli sehrávalo i dojíždění do místa výkonu práce. V minulosti byla doprava složitá, infrastruktura byla nedostatečná. Postupně během období první republiky se zde utvářela více vyhraněná část obyvatelstva, která se zabývala pouze touto kamenickou činností. V těchto případech se jednalo spíše o dědění řemesla, a také posloupnost a pokračování v tradicích. Dalším faktorem byla nezbytná nutnost spotřeby a využití místních zdrojů kamene, které vyplňovalo potřebu obyvatelstva. Až s postupným rozvojem průmyslu a s přibývajícímí, resp. vznikajícímí továrnami docházelo k většímu výběru méně namáhavějších pracovních příležitostí pro širší vrstvy místního obyvatelstva než jaké nabízelo kamenictví. Větší část obyvatelstva mohla dojížděla za prací do okolních měst.

Kamenický folklór se mi nepodařilo v rozhovorech zdokumentovat, ale v pramenech lze dohledat, že v Zašové a okolí Rožnova se tradovalo několik písní. Bayer (1874) zaznamenal ve své sbírce jednu milostnou kamenickou píseň z této lokality. Můžu zde uvést jako příklad její kratičký text:

A vtom naším poli	Do světa jít musím
dvě růženky stojí,	do světa širého
ešče sem daleko	tam mně dajú vozit'
už mně jedna voní.	kamení těžkého.

Ach voní mě, voní,	Kamení odvezu,
a jedna rozkvítá,	do světa pojedu
ach Bože, můj Bože,	na tebia, má milá
dyž já musím do světa!	zapomněť nemóžu.

9 Diskuze

V této kapitole se zaměřím na sdělení, zda byla otázka potvrzena nebo vyvrácena. Pokusím se také uvést tyto výsledky v širších souvislostech a vysvětlit některé podstatné jevy z výzkumu.

Před provedením výzkumu jsem předpokládal, že budu moci uskutečnit rozhovory s dostatečným počtem respondentů (zejména proto, že se jedná o významnou kamenickou oblast). Avšak v Zašové se uskutečnily pouze tři rozhovory, a to s pamětníky, resp. současníky, kteří mají informace zprostředkované buď od svých příbuzných nebo na základě studia pramenů (např. zašovský kronikář). Většina respondentů měla spíše jen základní představu o životě a práci kameníků. Další rozhovory jsem uskutečnil v blízké lokalitě, ve které se nacházely obdobné pískovcové lomy. V současnosti již nežije žádný přímý účastník práce v lomech, resp. kamenictví této doby. Nebylo tedy možné uskutečnit ani jeden rozhovor s přímým účastníkem, popř. žijícím kameníkem z počátku 20. století a období první republiky. Nelze tak již získat cenné informace o práci v kamenolomech a běžném životě kameníků bezprostředně. Původní kamenická tradice v obci Zašová postupně zanikla. Podle Zdeňka Poruby (viz níže) zemřel poslední známý zašovský kameník Karel Zátopek v roce 1996. V dnešní době se v obci nenachází ani profesionální, ani amatérští kameníci. Bylo tedy nutné výzkum opřít o archivní prameny a literaturu. Dalším důležitým zdrojem je také rozhovor s kronikářem obce Zašová.

Zdeněk Poruba (73 let), kronikář obce, čerpal ze záznamů v kronice obce Zašová. Kronika uvádí zejména informace o počtu lomů, jména nejznámějších kameníků podle oprávněných živností a základní údaje o kamenných objektech v obci a jejím okolí. Nejsou zde však podrobné údaje o technice práce, způsobu těžby kamene v lomech apod. Oproti tomu kronika z roku 1926 podává základní informace o celkovém sociálním postavení obyvatelstva v Zašové v meziválečném období. Je zde patrný agrární způsob života. Většina obyvatelstva hospodařila na svých nebo pronajatých pozemcích a byli rozvrstveni od sedláků přes chalupníky až po bezzemky. Potvrzen je údaj, že většina obyvatelstva dojížděla za prací do blízkého Valašského Meziříčí. Hlavními a důležitými zdroji práce pro mnohé zašovské občany byly kloboučnické továrny, sklárny a pila ve Valašském Meziříčí. Někteří obyvatelé

dojížděli do pletářských závodů, které byly v Rožnově pod Radhoštěm. V té době byl jejich majitelem Brill. Lidé se dopravovali do práce na kolech, vlakem nebo pěšky. Mezi jediné domácí zdroje výtěžku kromě domácí a podomácké výroby patřily kamenolomy. Jak František Kerle, tak i Alois Krhovják zaměstnávali místní občany ve svých kamenolomech. Do lomů přijížděly i pracovní síly z okolních vesnic. Práce zde byla namáhavá, nebezpečná a zvláště zdraví škodlivá díky tzv. kamenickým souchotinám. Jemný písek se zarýval do plic a způsoboval jak rozedmu plic, tak i souchotiny. Díky strachu z této nemoci si kameníci často kupovali na dluh čistou režnou kořalku, kterou jim prodával polír a při výplatě jim byla částka strhávána ze mzdy. Z kroniky nelze vyčíst přesnou výši mzdy kameníků podle druhu profesí, ale spíše se nevyomykaly z okolního průměru a nebyly zvlášť oproti jiným druhům zaměstnání vysoké. Pochopitelně bylo platové ohodnocení podle kvalifikace odlišné, ale přesto mzdy odpovídaly obvyklému okolnímu standardu, neboli průměru jako v ostatních průmyslových odvětvích. Kameníci se nedoživali mnoha let a podle údajů z kroniky i pramenů byl průměrný věk kameníků okolo 40 let. Podle kroniky musela laciná pracovní síla pracovat v letním období až 16 hodin denně a v zimním období se nepracovalo kromě výjimek vůbec. Tímto je potvrzena již dříve předpokládaná sezónnost kamenické práce v Zašové. Díky těmto poznatkům můžu potvrdit, že sociální postavení kameníků, kteří pracovali v lomech, bylo oproti jiným vrstvám obyvatelstva ve zkoumané lokalitě až na výjimky obdobné. Znali se mezi sebou, ale speciálně se nediferencovali od okolního obyvatelstva. Ani jejich platové a životní podmínky jim k tomu nedávaly žádný zvláštní důvod. V tomto období neexistovaly vyhraněné sociální rozdíly mezi částmi obyvatelstva jako tomu je podle mého názoru v současnosti. Tyto konkrétní informace bylo nutné dohledat v archivní literatuře a kronice obce Zašová.

Na druhou stranu dostupné relevantní prameny (především živnostenské registry a sčítací operativy) obsahuje velké množství podkladů a námětů týkajících se problematiky kamenictví v Zašové. Tyto archivní prameny a podklady z literatury mi umožnili utvořit si celkový obraz o situaci ve zkoumané lokalitě v období 1. poloviny 20. století. Mohl jsem zjistit přesné informace o tom, kolik bylo v té době kameníků, a částečně se dozvědět o jejich sociální situaci. Sčítací operativy však poskytují mnohem širší spektrum informací, např. jakého byli vyznání, kolik měli roků nebo kde bydleli. Dále jsem zde čerpal informace o motivech a důvodech volby tohoto povolání. Z pramenů byl znát patrný postupný přechod z tradičního zemědělského života, a také dopady celospolečenské změny, které ovlivnily i kamenickou tradici v Zašové.

Všechny prameny, které jsem používal pro tento výzkum patří mezi věrohodné zdroje vzhledem k tomu, že se jedná o státní archivní materiály. Údaje, které zde v minulosti byly zaznamenávány byly úředně ověřovány a kontrolovány tehdejšími úřady a tudíž splňují kritérium přesnosti.

Výzkum byl prováděn ve spolupráci s PhDr. Janem Krbou, se kterým jsem konzultoval možnosti vyhledání respondentů a téma geologického složení oblasti.

V současné době lze pozorovat trend obnovování nejrůznějších tradic a zvyklostí. Pokud by došlo k obnovování kamenické tradice v Zašové šlo by na tento výzkum navázat dalším výzkumem, který by sledoval vývoj této obnovy. V tom případě by pravděpodobně bylo vhodnější zaměřit se na určitou konkrétní skupinu kameníků nebo na kameníky pracující v kamenických dílnách. Předpokládám, že obnova práce v jednom zachovalém kamenolomu by byla v současnosti nemožná, ale na druhou stranu by v budoucnosti nebyla až tak neuskutečnitelná.

10 Závěr

V této práci předkládám výzkumný projekt, který obsahuje jak teoretická východiska o životě kameníků v oblasti Zašová, ke kterým jsem dospěl vyhodnocením dat získaných realizací výzkumu, tak i další praktická východiska a k nim sesbírané podněty shromážděné během celého výzkumu.

Tématem práce je kamenická tradice v minulosti i v současnosti v obci Zašová. Cílem práce je zmapovat vývoj kamenické tradice v obci, jednotlivé aspekty života kameníků i kamenické činnosti samotné.

Před započítím výzkumu byla položena výzkumná otázka: „Jaká je kamenická tradice v obci Zašová?“. Zásadními prameny jsou sčítací operativy, tehdejší literatura a živnostenské registry, které se nachází v okresním archivu ve Vsetíně. V práci předkládám souhrnný přehled o životě kameníků a jejich sociálním postavení ve vesnické komunitě. Přehled podává velmi podrobné informace o počtu kameníků v roce 1900 a 1910, o motivech pro volbu kamenictví jako hlavního, resp. vedlejšího povolání, o způsobech práce v kamenolomech, sociálním postavení kameníků v obci apod.

Předpokládal jsem, že v obci bude více žijících kameníků a že kamenická tradice bude v obci i nadále udržována. Výzkum však potvrdil fakt, že kamenická tradice již zanikla, v obci se již nenacházejí žádní přímí účastníci ani pamětníci práce v zašovských kamenolomech nebo současní soukromí kameníci.

K tomu napomohla nejen tehdejší politická změna režimu, ale také to, že Kerlův lom byl díky neochotě ze strany obce o prodloužení pronájmu uzavřen a jeho živnost končí rokem 1950. O jeho problémech se znovuotevřením lomu po válce hovoří zlomek dochovaných pramenů o problému s pronájmem kamenolomu, který byl na obecním pozemku. I přesto, že byl kamenolom na chvíli obnoven, byl v roce 1950 Františkem Kerlem definitivně opuštěn. Nicméně by poměrně brzy došlo k vyčerpání surovin. Dokládají to zprávy z geologických vrtů v místním okolí z 60. a 70. let 20. století. Horniny v této lokalitě nebyly příliš kvalitní a materiál se používal jen na dříve zmíněné účely. O ukončení jeho živnostenského oprávnění pro provozování kamenictví nám dokládá i živnostenský registr z roku 1928 – 19...

František Kerle, syn jednoho z prvních zakladatelů kamenictví v Zašové, který v 11 letech přišel díky nehodě o zrak, umírá v roce 1976 v Zašové. Alois Krhovják a

jeho kamenolom v blízkosti Stračky v Zašové končí definitivně svou činnost ve stejném období i díky celkovému vyčerpání kamene v lomu v roce 1949. Alois Krhovják z již zmíněných důvodů od roku 1945 provozuje následně kamenickou činnost v obci Tylovice.

Postupně tímto dochází k přetrhávání tradičních vazeb kamenické činnosti v obci. Svou roli zde sehrála i postupná demografická a s tím spojená generační obměna i úbytek obyvatelstva po druhé světové válce. Dále v počátcích nepřehledná a složitá politická situace v Československu. Po tomto období kamenická činnost v Zašové postupně mizí a upadá nenávratně v zapomnění. V některých z těchto kamenolomů se těžilo i nějaký čas později, ale šlo u použití kamenného materiálu pouze pro místní potřebu a většinou na objednávku. Jednalo se nejspíše o stavbu křížů, náhrobků, pomníků apod. Některé kamenolomy, zvláště Obecní lom poblíž Krhovjákova lomu, byl dán k pronájmu i těsně po druhé světové válce a po roce 1950. Zde se však těžilo v malém množství pouze pro obecní účely, popř. pro osobní účely, které bylo nutné doložit povolením obecního úřadu. Kamenickou práci vykonávali bývalí kameníci, o tom svědčí i údaje z kroniky, které uvádí činnost některých bývalých kameníků při vyhotovování různých kamenných objektů, např. pomníku z 2. světové války. V roce 1951 již není žádný záznam o kamenické živnosti v obci Zašová. Hromadný zákaz všech živností neprospěl rozvoji nejen tohoto zajímavého řemesla.

Podle mého názoru, který jsem si vytvořil v průběhu celého výzkumu, měla být časově zmapována výzkumná oblast o 30 až 40 let dříve, kdy žili přímí účastníci, popř. pamětníci tohoto úseku dějin obce Zašová. V současnosti lze pouze posbírat útržky údajů o této činnosti nejen z literatury, ale i z dochovaných pramenů. Mnoho dokladů bylo v minulosti nenávratně zničeno nebo nebyly vůbec zaznamenány pro další generace.

Na tento výzkum lze navázat následným výzkumem, který by mohl porovnat stav kamenické tradice v Zašové s časovým odstupem. Nyní jsou sesbírána všechna zjištělná data, z tohoto hlediska by bylo možné chápat tento výzkum jako předvýzkum.

11 Seznam literatury

Bayer, F.: Radhošť. Sbíрка národních písní valašských z okolí Rožnovského. Praha 1874, č. 72.

Beck, H.: Zur Kenntniss der Oberkreide in den Mährisch-schlesischen Beskide. Verhandlungen d. geolog. Reichsanstalt. Wien 1910.

Buzek, L.: Formy zvětrávání a odnosu ístebňanských slepenců a pískovců v Zašové u Rožnova p. R. In : Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě. 7 Ř. C – 2. Tři studie z fyzické geografie. Praha 1967, str. 45 – 60.

Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha 2002.

Domlupil, E.: Zašová. Česká hospodářská společnost pro markrabství Moravské v Brně. Brno 1908.

Domlupil, E.: Vlastivěda Moravská. Valašsko – Meziříčský okres. Brno 1914.

Hanzl, Z. a kol.: Kámen v rukodělné výrobě Českého venkova. Praha 2003.

Hohenegger, L.: Die geognotischen Verhältnisse der Nordkarpathen. Gotha 1861.

Hosák, L.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Ostrava 1980.

Kukal, Z., Malina, J. a kol: Člověk a kámen. Praha 1989.

Lukniš, J.: Príspevok k poznaniu foriem mrazového zvetrávania skál v Západných Karpatoch. In: Sborník Československé společnosti zemské, 59, Praha 1954.

Matějka, A.: Geologická studie z okolí Valašského Meziříčí. In: Sborník Státního geologického ústavu, XXIV, Praha 1949.

Matějka, A, & Roth, Z.: Mapovací zpráva z povodí Horní Ostravice a Rožnovské Bečvy. Věstník Státního geologického ústavu, XXII, Praha 1947.

Novosad, S.: Fosilní rozezlání hřbetu Lukšince u Lysé hory. Časopis pro mineralogii a geologii, I, Praha 1956.

Rieger, F.L.: Riegrův slovník naučný. Praha 1865.

Sekyra, J.: Působení mrazu na půdu. Geotechnika, sv. XXVII, Praha 1960.

Starkel, L.: Periglacial. Covers in the Beskid Wyspowy (Carpathians). Biuletyn peryglacjalny, 8, Łódź 1958.

Stehlík, O.: Skalní tvary ve východní Moravskoslezských Beskyd. Dějepis a zeměpis ve škole, 3, Praha 1960 – 1961.

Strauss, A.L., Corbin, J.: Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Boskovice 1999.

Svoboda, J.: Mistři kamenného dláta. Praha 1986.

Šigut, F.: Poutní místo Zašová. Valašské Meziříčí. 1942.

Tricart, J.: Prace doświadczalne w zakresie zagadnienia wietrzenia mrozowego. Zagadnienia geomorfologiczne. Warszawa 1960.

Zahálka, B.: Geologie Moravskoslezských Beskyd v okolí Rožnova p. R. In: Sborník Státního geologického ústavu, VII, Praha 1927.

Eocén, Kongelifrakce. Staženo 28.06.2005, dostupný z www.
<http://nts2.cgu.cz/app/gsllov/gsllov.pl>

Soliflukce. Staženo 28.06.2005, dostupný z www.
<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovník/pismo/E/stranka/39>

11.1 Prameny

Farní kronika obce Zašová od roku 1902 – 1986.

Kronika obce Zašová od roku 1926 – 1962.

Kronika obce Zašová od roku 1962 – 1985.

Sčítací operativ obce Zašová k 31.12. 1900. Státní okresní archiv Vsetín.

Sčítací operativ obce Zašová k 31.12. 1910. Státní okresní archiv Vsetín.

Živnostenský registr z let 1869 – 1927, Politický okres Valašské Meziříčí - přehled všech registrovaných živností. Státní okresní archiv Vsetín.

Živnostenský registr z let 1928 – 19.., Politický okres Valašské Meziříčí - přehled všech registrovaných živností. Státní okresní archiv Vsetín.

12 Rejstřík

12.1 Jmenný rejstřík

Bayer 76
Beck 19
Buzek 17 – 18
Crhák 35
Domluvil 9, 71
František Petr z Dřevohostic 31
Hajchl 29
Hambálek 67, 75
Hanzl 12 – 14, 23, 25, 27 – 29
Hohenegger 16, 19
Hosák 9
Jelínek 31
Kerle Karel 9, 68 – 69, 75, 78
Kerle František 9, 68, 78, 80
Kocourek 31
Komenský 34
Krhovjác 9, 19, 68, 75, 78, 80
Lukniš 17, 20
Masaryk 35
Matějka 18 – 19
Mikolaščík 35
Novosad 20
Pavlica 34 – 35
Polách 35
Poruba 77
Rieger 6
Roth 18 – 19
Starkel 18
Stehlík 18
Špetík 35
Zahálka 18 – 19
Zátopek 35, 67, 77

12.2 Věcný rejstřík

- Cech 24 – 25, 75
Cechovní monopol 25
Dělní práce 29
Dřevěný přístřešek 26, 67, 69
Heraldický znak 22, 31, 34
Hornina 11– 17, 19 – 21, 27 – 28, 67, 69 – 70, 80
- pískovec 9, 11– 22, 27 – 28, 32, 67 – 69, 70
- žula 11 – 17, 19, 22, 28, 32, 35, 68, 70
Kámen 6, 11 – 13, 15, 20, 23, 28 – 29, 32, 35, 67 – 69, 75
Kameník
- bosírák 29
- cestář 67, 70, 75
- dělník 9, 29, 67 – 68, 74
- dílovedoucí 74 – 75
- kostkař 29
- lamač 28 – 29, 68, 74
- mistr 24 – 25, 30 – 31, 35, 68, 74 – 75
- nádeník 29, 68, 74
- polír 30 – 31, 74, 78
- pomocník 29, 68, 74
- střelmistr 30, 68
- učeň 24 – 25, 75
- vyučen 6, 22, 24 – 25, 38, 74
Kamenolom 6, 8 – 9, 22 – 27, 29 – 30, 36, 67 – 71, 74 – 81
Kovárna 26, 67, 69
Kovář 26 – 27, 67, 69, 70
Lom 6, 9, 12, 14 – 15, 18 – 19, 21 – 29, 65, 35, 67 – 70, 74 – 78, 80
- Kerlův lom 9, 19, 69, 80
- Krhovjákův lom 9, 81
- Obecní lom 9, 67, 69, 81
Nástroje 6, 12, 22 – 23, 26 – 28, 36, 67, 69 – 70
Okres
- politický 6, 8, 65
- soudní 6, 8
Pohoř 9, 11, 18 – 21, 69
Pracovní doba 28
Saschau 8
Sezónní práce 29, 67, 78
Skalák 22 – 23
Skalník 22 – 23
Stračka 9, 33 – 34
Těžba kamene
- podštolování 28, 70
- shrnování 28, 67, 70
- stupňovitá v patrech 28, 70
Trinitářský řád 31 – 32

Učednická doba 25
Vandr 25
Zaschau 8
Zemědělství 8, 23 – 24, 70 – 72, 78
Živnost 63, 65, 75, 77, 80 – 81
Živnostenský řád 25 – 26

13 Přílohy

V kapitole přílohy jsou uvedeny záznamové archy pro kvalitativní fázi výzkumu – polostrukturovaný rozhovor a záznamové archy – analýza dokumentů. Za těmito archy následuje obrazová dokumentace a fotodokumentace z obce Zašová.

13.1 Záznamový arch – polostrukturovaný rozhovor

- Nachází se v katastru obce nebo někde v nejbližším okolí kamenolom či kamenolomy? Jsou zaniklé nebo se v nich ještě stále těží?

- Pokud ano, o jaký druh horniny a jaké kvality se jedná (alo) (pískovec, žula, břidlice). Vytěžený kámen byl určen pouze pro místní spotřebu anebo se vyvážel pryč?

- Jak je kamenolom starý, případně kdy v něm byla těžba ukončena. Kdo byl jeho zakladatelem a vlastníkem před rokem 1948 (obec, soukromník), existoval-li? Komu důl patří v současnosti, byl navrácen v restituci, zprivatizován apod.?

- Žijí v obci lidé, případně jejich potomci, kteří v kamenolomu pracovali jako dělníci, ať již kvalifikovaní nebo nekvalifikovaní, nebo pracovali jako kameníci? Žijí zde rodiny kde se toto řemeslo dědilo po generace?

- Pokud zde kamenolom není, odkud se do dané lokality kámen dovážel?

- K čemu se kámen používal? Budovali se z něho celé domy nebo jen hospodářské části? Používal se jako hlavní stavební materiál nebo pouze jako doplněk? Jsou v obci nějaké kamenné objekty ať již obytné domy nebo technické stavby (sklepy, mosty, olejny, mlýny)? Víte jak jsou staré a nevážou-li se k nim nějaké místní pověsti?

- Nacházejí se v katastru obce a v jejím nejbližším okolí nějaké drobné kamenné památky (kapličky, kříže, mezníky)? Víte jak jsou staré a nevážou-li se k nim nějaké místní pověsti?

- Jsou známi stavitelé těchto objektů?

- Byl v obci kameník nebo cestář?

- Doba a místo narození, bydliště.
- Jakým způsobem se stal dotyčný kameníkem? Vyučil se, z nedostatku jiných pracovních příležitostí, rodinná tradice? Jak dlouho se řemeslu věnoval?

- Pochází-li z rodiny, kde se kamenictví dědilo z generace na generaci, zjistit, jak je tato tradice stará a původ rodiny – zda se přistěhovala nebo je domácí. V případě přistěhování odkud přišla.

- Je-li vyučen, kde se učil a jak dlouho trvala učednická doba?

- Pracoval v kamenolomu? Nebo měl vlastní kamenickou dílnu či případně pracoval jako zaměstnanec?

- Pokud pracoval v lomu, jaké místo zastával. Pracoval jako lamač kamene nebo byl specialistou.

- O jak velký kamenolom se jednalo, kolik lidí tam pracovalo, kolik z nich bylo z obce a z nejbližšího okolí? Pracovali sezónně nebo nastálo? Byl o práci v lomu zájem?

- Jakým způsobem byla hornina získávána - těžba zdola nahoru (shrnování), shora dolů (stupňovitě v patrech), podštolování? Existovala dělba práce nebo dělal každý všechno.

- Jak se zpracovával vytěžený kámen. Jaký byl výrobní postup při opracovávání kamene? Jaké druhy nástrojů při práci používali, nosili vlastní nebo měli erární?

- Jaké bylo technické zázemí lomů v němž informátor pracoval – byla tam kovárna na ostření nástrojů, přístřešky na odložení osobních věcí, bylo hodně pracovních úrazů apod.?

- Lišily se příjmy zaměstnanců kamenolomu nějak výrazně od příjmu ostatních obyvatel obce? Práce v kamenolomu byla jejich hlavním příjmem nebo měli vedle toho ještě malé

hospodářství? Jaké bylo jejich sociální postavení v rámci obce? Měli-li hospodářství, jak bylo velké?

- Zná informátor nějaké kamenické pověry, zvyky, vyprávění, písňe?

- Pokud byl samostatným kameníkem, co bylo hlavní náplní jeho práce? (kamenná koryta, žlaby, ruční mlýnky na obilí, dlažební desky, schody, prahy, ostění oken, náhrobky).

- Zjistit jestli se pokoušel vyrábět i některé náročnější práce (sochy, zdobené náhrobky). Pokud ano, kde bral inspiraci? (Podle slavnějších vzorů, podle přání zákazníka).

- Jaké náměty převažovaly (duchovní, zvířecí, historické osobnosti)?

13.2 Záznamový arch – analýza dokumentů

- **Sčítací operativ**

Jméno a příjmení:

Adresa bydliště:

Náboženství:

Vyučení:

Hlavní povolání:

Vedlejší povolání:

Poznámka:

- **Živnostenský registr**

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Živnost:

Doba trvání živnosti:

Poznámka:

13.3 Obrazová dokumentace a fotodokumentace

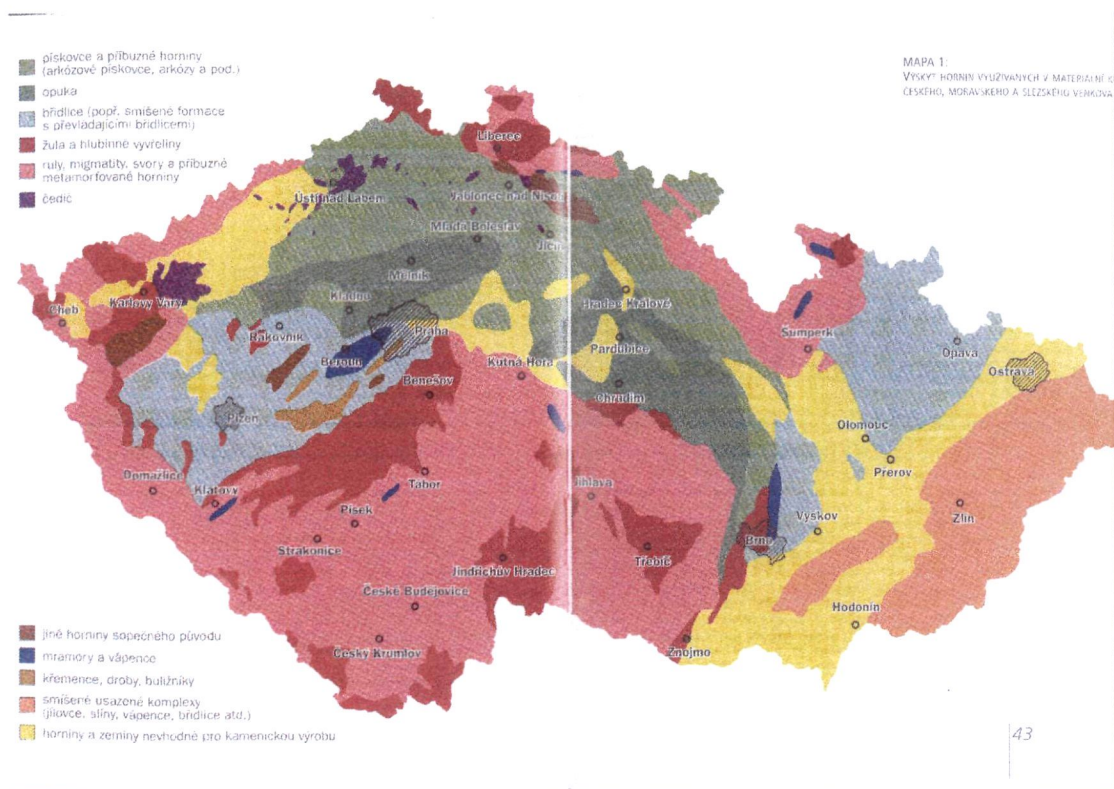
Obr. č. 1 – Obecní lom

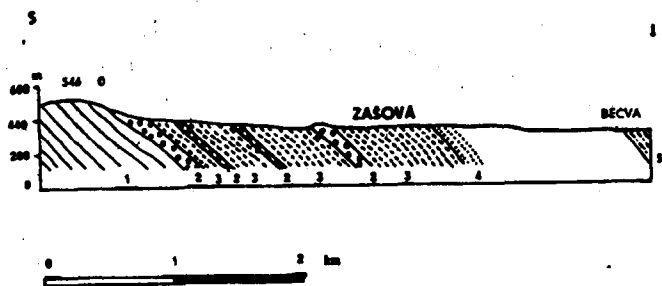
Obr. č. 2 – Kerlův lom

Obr. č. 3 - Karel Kerle

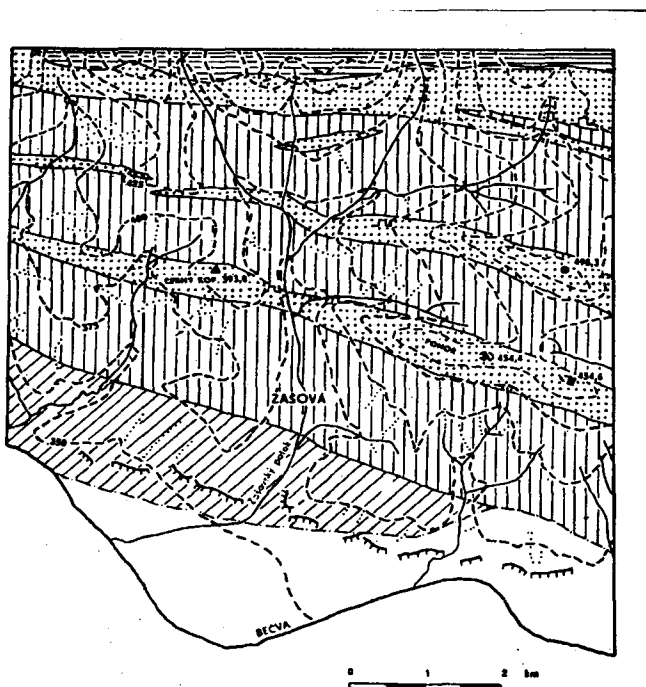
Obr. č. 4 – Geologická mapa ČR

VYSVĚTLIVKY

- 1 Godulské vrstvy
- 2 Istebňanské slepence a pískovce Slezský příkrov
- 3 Istebňanské břidlice
- 4 Eocenní břidlice
- 5 Zlínské vrstvy Mogurského příkrovu

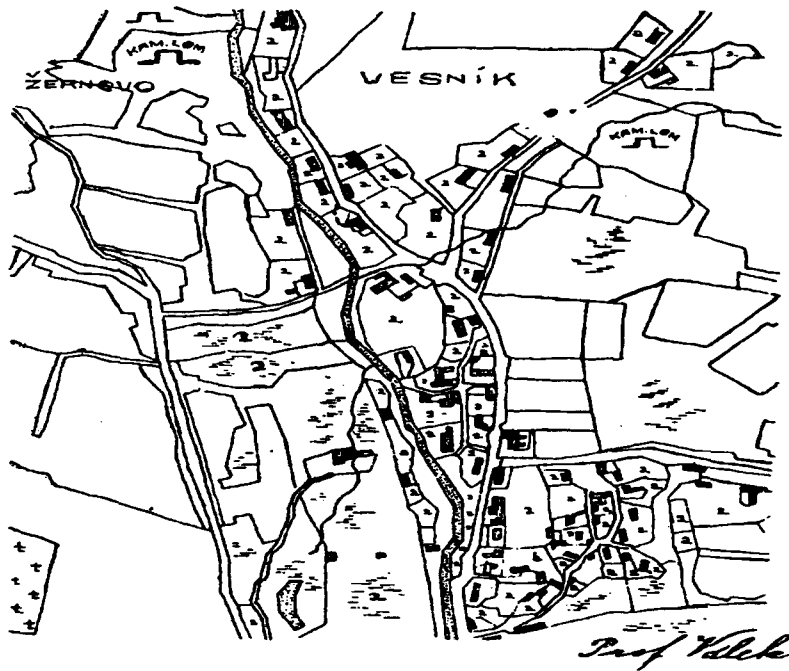
Obr. č. 5 – Geologický profil Zašové

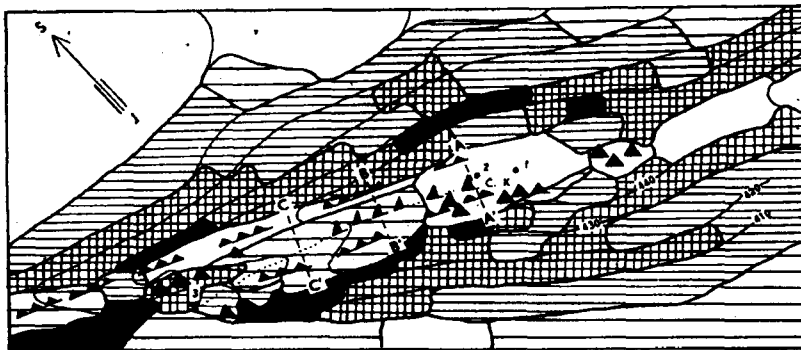
VYSVĚTLIVKY

	Godulské vrstvy		Vrstevnice
	Istebňanské břidlice		Strž
	Istebňanské slepence a pískovce		Hrana terasy řeky Bečvy
	Eocenní břidlice		Lom

Obr. č. 6 – Geologická mapa Pohor, Černý kopec

Obr. č. 7 – Zašová

VYSVĚTLIVKY

0 100 200 m

	0° – 4°		Kamenné moře, uvolněný blok
	4° – 8°		Soliflukci přemístěný blok
	8° – 15°		Mrazový srub
	15° – 30°		Vrt
	Více než 30°		Síťed deprese
			Vrstevnice
			Profil
			C. K. Čertův Kámen

Obr. č. 8 – Pohř

Obr. č. 9 - sv. Jan z Mathy

Obr. č. 10 – sv. Michael archanděl

Obr. č. 11 – Znak Žerotínů

Obr. č. 12 – Oltář Zašová

Obr. č. 13 – Socha sv. Jana Nepomuckého

Obr. č. 14 – Kamenný kříž

Obr. č. 15 – Morový kříž

Obr. č. 16 – Stračka

Obr. č. 17 – Stračka, kamenný kříž

Obr. č. 18 – Stračka, kaplička Panny Marie

Obr. č. 19 – Valašský rebel

Obr. č. 20 – Valašská rodina

Obr. č. 21 – TGM

Obr. č. 22 – Lom Pod Lipůvkou

Obr. č. 23 – Kamenolom Pod Lipůvkou